

PLATONAS

Faidras

Iš graikų kalbos vertė
ir paaiškinimus parengė
NAGLIS KARDELIS

Baigiamąjį žodį parašė
VYTAUTAS ALIŠAUSKAS

aidai
ALK
1996

FAIDRAS

Sokratas, Faidras¹

SOKRATAS. Mielas Faidrai, kur gi ir iš kur? 227

FAIDRAS. Iš Lisijo², Sokratai, Kefalo sūnaus, traukiu pasivaikščioti už [miesto] sienos; mat daug laiko ten praleidau sėdėdamas nuo pat ankstauro ryto. Pakludamas tavo ir savo draugui Akumenui, leidžiuosi į pasivaikščiojimus [užmiestio] keliais: mat jis sako, kad šie ne tiek alsinantys, kiek pasivaikščiojimais dromais.³ b

SOKRATAS. Puikiai, brangusis, jis sako. Vadinasi, Lisijas, kaip ir dera, buvo mieste...

FAIDRAS. Taip, pas Epikratą⁴, Moricho namuose⁵ greta Olimpiečio šventyklos.

SOKRATAS. Tad kaip jūs leidote laiką? Aišku, kad Lisijas jus vaišino savo kalbomis.

FAIDRAS. Patirsi, jei turi laisvo laiko mane palydėti ir paklaustyti.

SOKRATAS. O ką? Ne jau nemanai, kad būsiu atlikęs darbą, anot Pindaro, „viršesni už rūpestį“⁶, išklauses apie tai, ką veikėte su Lisiju? c

FAIDRAS. Tad eime.

SOKRATAS. Kad tik papasakotum!

FAIDRAS. O juk tai, ką išgirsi, Sokratai, tinka kaip tik tau: mat kalba, kurią nagrinėjome, buvo - nežinau kodėl -

apie meilę. Lisijas yra parašęs apie bandomą sugundyti gražuolį, tačiau ne mylinčio - bet čia ir slypi gudrybė. Mat Lisijas sako, kad labiau reikia įsiteikti nemylinčiam, negu mylinčiam.

SOKRATAS. Na ir kilnus! Jeigu jis parašytų, kad labiau reikia įsiteikti vargšui nei turtuoliui, vyresniam nei *d* jaunesniam, ir apie visus kitus dalykus, susijusius su manimi ir daugeliu iš mūsų, - tai būtų miestui derančios ir tautai naudingos kalbos! Taigi taip įsigeidžiau pasiklausyti, kad, net jei kulniuodamas leistumeisi iki pat Megarų ir, kaip liepia Herodikas, priėjęs jų sieną, patrauktumei argal, - jokiū būdu tavęs nepaleisčiau.⁷

228 FAIDRAS. Kodėl tu, brangusis Sokratai, tai šneki? Nejau manai mane, šitokį negabų, galėsiant vertai Lisijo prisiminti, ką jis, sumaniausias dabartinis rašytojas, kūrė ilgai ir iš lėto? Kur jau čia man - jei ir geisčiau [tai padaryti] labiau, nei turėti krūvą aukso.

SOKRATAS. Oi, Faidrai, - jei jau nepažįstu aš Faidro, tai pamiršau ir save patį; bet ne - nei viena, nei kita: esu įsitikinęs, kad Faidras, besiklausydamas Lisijo veikalo, išklausė jo ne šiaip kokį kartą, bet vertė kartori daugelį *b* sykių, o tai daryti šis mielai sutikdavo, tačiau anajam ir to buvo maža - jis galų gale paėmė ritinėlį, ėmė peržiūrinėti visa, kas jį ypač masino, o kai šitai nuo pat ryto darydamas užsisėdėjo, pavargo ir išėjo pavaikštinėti, iškalęs veikalą atmintinai. Prisiekiu šunimi, iš tiesų taip manau, jei [veikalas] nebuvo pernelyg ilgas. O idant įgustų [sakyti Lisijo kalbą], patraukė už miesto; sutikęs žmogų, kuris

eina iš galvos, kad tik galėtų klausytis skaitomų kalbų, Faidras apsidžiaugė, turėsiąs su kuo atsiduoti koribanriškam šėlui, tad ir pakvietė aną eiti drauge. Kai šis kalbų *c* mylėtojo paprašė atpasakoti [Lisijo kalbą], tas pradėjo apsimetinėti, esą jam nesinorį, o pabaigs tu, kad imsis atpasakoti netgi per prievartą - nors niekas savo noru jo ir neklausytų; todėl tu, Faidrai, paprašyk jo nedelsiant stvertis to, ką jis vistiek padarys bet koku atveju.

FAIDRAS. Tiesą sakant, geriausia pasakoti taip, kaip sugebu, o tu, man atrodo, jokiū būdu manęs nepaleisi, kol aš - kad ir kaip [prastai] - nenupasakosiu.

SOKRATAS. Iš tiesų taip atrodo!

FAIDRAS. Tuomet šitaip ir padarysiu, bet iš tikrųjų, *d* Sokratai, pažodžiui visos [kalbos] neišmokau - nors beveik visko, ką Lisijas sako apie įsimylėjusio ir neįsimylėjusio padėties skirtingumą, pagrindinę mintį perteiksiu paskyriui, pradėdamas nuo pirmojo [skyriaus].

SOKRATAS. Bet, mielas, pirmiausia parodyk, ką ten laikai kairėje rankoje po apsiaustu - nuvokiū, kad su saviimi turi ir patį rašinį; tad jei tai tiesa, suprask, kad, nors ir labai tave myliu, bet - ir Lisijui čia dalyvaujant, - ne ypač *e* geidžiu, kad ant mano kailio mėgintum lavintis. Nagi, parodyk!

FAIDRAS. Liaukis, Sokratai, tu iš manęs arėmei puoselėtą viltį pasinaudoti tavimi [iškalbos] pratyboms. Kur patari prisėsti ir stvertis skaitymo? 229

SOKRATAS. Čionai pasukę, eikime palei Ilisą⁸, o vėliau, kur mums patiks, ten tyloje ir prisėsime.

FAIDRAS. Atrodo, tam yra tinkama proga, nes aš, kaip tyčia, basas, o tu šitoks visada. Žengiant tiesiog sekluma, lengviau bus kojoms, - tai ypač malonu šiuo metų ir dienos laiku.

SOKRATAS. Vesk ir drauge stebėk, kur galėtume prisėsti.

FAIDRAS. Taigi ar marai aną aukščiausiąjį plataną?

SOKRATAS. Na ir ką?

b FAIDRAS. Ten šešėlis ir švelnus vėjelis, taip pat žolė atsisėsti ir - jei norėtume - prigulti.

SOKRATAS. Tad vesk.

FAIDRAS. Pasakyk man, Sokratai, ar ne čia, kažkur nuo Iliso kranto, kaip pasakojama, Borėjas pagrobė Oreitiją?

SOKRATAS. Pasakojama.

FAIDRAS. Ar tik ne iš čia? Mat užtakiai čia atrodo malonūs, švarūs ir skaidrūs, tinkami mergaitėms šalia jų žaisti.

c SOKRATAS. Ne čia, bet pasroviui kokius du ar tris stadijus, kur Ilisą perbrendame Agros¹⁰ [šventovės] link; kažkur ten yra aukuras Borėjui.

FAIDRAS. Nelabai numanau; bet pasakyk, vardan Dzeuso, Sokratai, ar manai ši mitinį pasakojimą esant teisingą?

d SOKRATAS. Jei netikėčiau, kaip kad [netiki] išminčiai, keistuolis nebūčiau - tuomet gudragalviaudamas teigčiau ją, bežaidžiančią su Farmakėja¹¹, buvus Borėjo gūσιο nublokštą nuo gretimų uolų, ir kad apie Oreitiją, šitaip pradžuvusią, ir buvo pasakojama kaip apie Borėjo pagrobtą;

{arba nuo Arėjo kalvos¹² - mat pasakojama ir tokia saktmė, kad nuo ten, o ne iš čia ji buvusi pagrobta}. Tačiau aš, Faidrai, manau, jog šitokie [svarstymai] - nors kartais ir mieli, yra ypač gabaus, darbštaus, bet ne itin sėkmės lepinamo vyro [reikalas], - ir ne dėl ko kito, o dėl to, kad po šio [pasakojimo] jam neišvengiamai teks atstaryti hipokentaurų¹³ rūšį, vėlgi po to Chimairos¹⁴ [gentį] - ir štai užlieja ji visokių gorgonų¹⁵ bei pegasų¹⁶ minia ir kažin e kokių kitų neįmanomų pabaisų padermių begalės bei nesąmonės. Jei kas nors, jomis netikėdamas, imsis, besiremdamas kažkokia kaimiška išmintimi, tikėtinai kiekvieną jų įrodinėti, jam prireiks daug laisvo laiko. Aš tokiems dalykams laisvalaikio neturiu visiškai. O priežastis, brangusis, štai kokio: vis dar niekaip neįstengiu - pagal Delfų įrašą - pažinti savęs paties. Taigi man juokinga, 230 dar nežinant šito, tyrinėti kitoniškus dalykus. Štai kodėl, atsisveikinęs su jais ir tikėdamas tuo, kas apie juos yra manoma, - kaip ką tik sakiau, - tyrinėju ne juos, o save patį: ar aš koks žvėris, sudėtingesnis ir nirtulingesnis už Tifoną¹⁷, ar jaukesnis ir paprastesnis gyvūnas, iš prigimties turintis dalį kažin kokioje dieviškoje - [nors] ir kuklioje - lemtyje. Beje, bičiuli, ar tai ne tas medis, prie kurio mus vedei?

FAIDRAS. Kaip tik tas.

b SOKRATAS. Prisiekiu Hėra, tai puikus prieglobstis: mat šis platanas labai išsikeriojęs ir aukštas, o avinėlio medžio¹⁸ tiek aukštis, tiek ir šešėlis nuostabūs - dabar pats jo žydėjimas, ir jis teikia kvapniausią vietelę. Vėlgi ir gaiviausias šaltinis po platanu teka, šalčiausio vandens, - tai galima pa-

tirti [panardinus] koją. Iš mergelių statulų bei aukojimo arnašų galima spręsti čia esant kažkokių nimfų ir Ache-
 c lojo¹⁹ šventovę. Pagaliau ir vėjelis šioje vietoje palaimin-
 gas ir labai mielas: vasariškai ir skambiai atitaria cikadų
 chorui. Bet labiausiai vykę tai, kad ant nuožulnaus šlaito
 auga daug žolės - idant prigulusiam būtų ypač patogų
 atremti galvą.²⁰ Tad kuo puikiausiai tau pavyko atvesti,
 brangusis Faidrai.

FAIDRAS. O tu, nuostabusai, atrodai kaip pats neįpras-
 čiausias žmogus. Iš to, ką kalbi, esi panašus tiesiog į vedlio
 reikalingą kitarautį, o ne į vietos gyventoją: tu iš mūsų
 d miesto ne tik nekeliuji į svečias šalis, bet, regis, visiškai
 neišėjini net ir už sienos.

SOKRATAS. Atleisk man, geriausiasis. Mat esu smalsus,
 o vietovės ir medžiai manęs nieko netrokšta išmokyti -
 kitaip nei miesto žmonės.²¹ Vis dėlto atrodo, jog būsi iš-
 radęs vaistą, kaip mane išvilioti. Kaip mojuodami žalia
 šakele ar koku nors vaisiumi paskui save veda alkanus
 gyvulius, taip ir tu, tiesdamas kalbų ritinėlius, atrodai ge-
 e bėsiąs vesti mane per visą Atiką ir visur kitur, kur tik pano-
 rėsi. Vis dėlto, kadangi šįsyk atėjau čionai, aš, man atrodo,
 prigulsiu, o tu, kokioje padėryje manai būsiant patogiaus-
 sia skaityti, šitokią pasirinkęs ir skaityk.

FAIDRAS. Taigi klausyk.²²

231 „Žinai mano ketinimus, taip pat jau girdėjai ir apie
 tai, ką laikau mudviem esant naudinga, jeigu jie bus
 įvykdyti. Tad manau, jog tai, kad nesu tavęs įsimylėjęs, ne-
 sukliudys manajam prašymui: mat įsimylėję vėliau, kuo-

met išblėsta jų aistra, gailisi dėl savo prielankaus požiūrio
 [į mylimąjį]. O neįsimylėjusiems niekada neateina metas
 pakeisti nuomonę. Mat ne per prievartą, bet savo noru -
 kaip namų reikalus kuo geriausiai sprendžia - [taip ir čia]
 pagal savo išgales gerai elgiasi. Be to, mylintys sėbi, kas
 bloga nutiko jų veikloje dėl meilės, o ką yra padarę gerai,
 tad pridėję [dar ir] atliktąjį triušą, mano seniai atsidėkoję b
 tiems, kuriuos myli. O nemylintiems netenka nei [meilės]
 kelti dingstimi apšęstiems namų reikalams, nei kadaise
 atliktus darbus vardyti, nei kaltinti ką nors dėl savo susi-
 pykimo su artimaisiais. Kadangi atkrinta šitiek blogybių,
 nebelieka nieko, kas trukdytų jiems noriai atlikti visa, kuo
 mano galėsią [ką nors] pamaloninti. Be to, jei atseit verta c
 įsimylėjusius branginti dėl to, kad šie myli ir yra draugiš-
 ki tiems, kuriuos myli, bei pasiruošę ir žodžiais, ir darbais
 - kitų nekenčiami - džiuginti mylimuosius, nesunku suži-
 noti, ar jie kalba tiesą: mat ką jie įsimylės vėliau, tiems ir
 teiks pirmenybę, ir aišku, kad su ankstesniaisiais elgsis blo-
 gai, jei tai pasirodys [malonu] tiems, kuriuos įsimylėjo vė-
 liau. Apskritai, kaip gali pasitikėti šitokiame reikale tuo,
 kurį ištiko tokia nelaimė, kurios nukreipti nemėgintų nė d
 vienas, net būdamas patyręs? Mat [įsimylėjusieji] ir patys
 sutinka, kad yra greičiau sergantys, negu sveiko proto, ir
 kad žino, jog prastai samprotauja, tačiau negalį savęs suval-
 dyti. Kaip tad jie, atgavę gebėjimą tinkamai svarstyti, laikys
 puikiu dalyku tai, kam ryžosi būdami šitokios būklės? Ir
 jei iš mylėtojų rinktumėsi geriausią, tau tektų rinktis iš
 nedaugelio; o jei tarp kitų ieškotumei sau tinkamiausio -

rinktumeisi iš daugelio. Taigi daug daugiau vilties tarp
e daugelio atrasti vertąjį tavosios draugystės.

232 Jei bijai nusistovėjusio papročio, kad, žmonėms pa-
tyrus [apie tavo elgesį], neliktų gėda - aišku, kad mylėto-
jai²³, manydami, jog ir kiti jiems, kaip ir jie patys kitiems,
pavyduliauja, aukštins save pasakodami ir garbetroškiš-
kai visiems rodys, kad [siekiant palenkti mylimąjį] jų varg-
ta ne tuščiai. O neišmyleję, būdami patys už save stipresni,
vietoje žmogiškos šlovės pasirinks tai, kas geriausia. Be to,
neišvengiamai tenka išgirsti ir išvysti, kaip daugelis įsimy-
lėjų sekioja paskui mylimuosius, paversdami tai [savo]
darbu, taigi kai tik jie pamatomi besišnekučiuoja vieni su
b* kitais, tuomet manoma, kad jie bendrauja dėl jau gimusio
ar gimstančio geidulio. O nemylinčių niekas ne neban-
do kaltinti dėl bendravimo, žinodami, kad būtina su kuo
nors pasišnekėti arba dėl draugystės, arba dėl kokio kito
malonumo. Ir jei tave ima siaubas manant, kad sunku iš-
saugoti draugystę, [suvok], kad, susipykus koku kitu at-
c veju, nelaimė išrinka abudu, o tik tau vienam praradus
tai, ką labiausiai branginai, [tik] tave paliestų didi netek-
tis, - taigi tau verta labiau vengti įsimylėjusiųjų: mat šie
dėl daugelio dalykų jaučia nuoskaudą ir mano, jog viskas
vyksta kaip tik tuo tikslu, kad būtų jiems pakenkta. Todėl
mylimiesiems neleidžia bendrauti su kitais, bijodami, kad
nei susikrovusieji turtą nepralengtų jų ištekliams, nei iš-
silavinusieji netaptų viršesni proto pagavumu; jie vengia
d įtakos kiekvieno, išsiugdžiuso bet kokią kitą dorybę. Tai-
gi, įtikinę tave rokių neapkęsti, [įsimylėję] palieka tave be

draugų, o jei, savęs paties žiūrėdamas, samprotausi su-
maniau už juos, tuomet su jais susipyksi. O kuriems nek-
liuvo įsimylėti, bet kurie dorybės dėka pasiekė, ko troš-
ko, tie nepavydės mėgstantiems bendrauti, tačiau verčiau
nekęs tų, kurie nenori, manydami, jog šie į juos žvelgia iš
aukšto, o iš mėgstančių bendrauti galį turėti naudos, tai-
gi žymiai daugiau vilties, kad iš jų veiklos užgims drau-
gystė, o ne nesantaika.

Be to, daugelis mylėtojų pirmiau ima geisti kūno,
negu pažįsta būdą ir ištiria kitas būdingas savybes, taigi
jiems neaišku, ar jie panorės būti [mylimųjų] draugais ir
tuomet, kai išblės jų potraukis. O nemylinčių arveju - jie 233
ir anksčiau, būdami draugai, tarpusavyje šitai atlikdavo -
neatrodo tikėtina, jog dėl to, ką malonaus jie patyrė, jų
draugystė susilpnėtų, priešingai, tai pasiliks kaip atminti-
nas ženklas, laiduojantis [draugiškus santykius] ir ateityje.
Galima tikėtis, jog tapsi geresnis, jei paklausysi manęs, o
ne įsimylėjęlio: mat anie liaupsina visa, kas tik tai kalbama
ar daroma, neatsižvelgdami į tai, kas geriausia, - tiek dėl
to, kad baiminasi įsipykti, tiek ir dėl to, kad dėl aistros
patys silpniau įstengia susivokti. Juk meilė atskleidžia štai b
ką: kas joje nelaimingi, tuos ji verčia laikyti nemaloniais
dalykais ir tai, kas kitiems liūdesio nekelia, o kas laimingi,
tuos priverčia liaupsinti ir tai, ko kiti net ir nelaiko gyriaus
vertu malonumu. Štai kodėl daug labiau dera mylimųjų
gailėtis, negu jiems pavydėti. Jei man paklusi, aš su tavi-
mi bendrausiu visų pirma ne dėl akimirkos malonumo - c
iš to bus ir ateityje naudos; būsiu ne meilės nugalėtas, bet

save patį suvaldęs; dėl menkniekio nekeldamas ūmios nesantaikos, net dėl didelių [prasikaltimų] vangiai ir silpnai tesupykdamas; neryčines kaltes užjausdamas, o tyčines bandydamas nukreipti. Tokie tad ilgą laiką trukšiančios draugystės įrodymai. O jei tau atrodo, kad be meilės tvirtai draugystei atsirasti neįmanoma, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad tokiu arveju mes nebrangintume nei sūnų, nei tėvų ir motinų, neįgytume ištikimų draugų, kurie rampa draugais ne dėl šitokio potraukio, o dėl kitų reikmių.

Be to, ypač jei reikia pagelbėti skurstantiems, ir kitais atvejais labiau tinka daryti gera ne pertekusiems, o stokojantiems: mat, prasilenkę su didžiausiomis nelaimėmis, jie bus dėkingiausi. Taigi ir asmeninių išlaidų pozicijoje [vaišėms] verta kviesti ne draugus, o prašytojus ir stokojančius maisto: juk pastarieji tai ir įvertins, ir seks tokiems žmonėms iš paskos, ir ateis prie jų durų, ir labiausiai džiaugsis bei gausiausiai dėkos, ir linkės jiems daugelio gėrybių. Tačiau, kita vertus, tinka suteikti malonę smarkiai stokojantiems bei labiausiai gebantiems atsidėkoti; ir ne tik mylintiems, bet ir to vertiems. Tai ne tie, kurie pasmaguriaus tavąja jaunyste, o tie, kurie tau pasenėjus, skirs dalį savo gėrybių; ne tie, kurie, atlikę, [ko trokšta], prieš kitus garbėtroškiškai girsis, tačiau tie, kurie drovėdamiesi visų akivaizdoje tylės; ne tie, kurie trumpam laikui atkreips į tave dėmesį, o tie, kurie visą gyvenimą vienodai pasiliks draugais; ne tie, kurie, vos išblėsus geiduliui, ieškos dingsties nesantaikai, o tie, kurie savąją dorybę atskleis pasibaigus tavo žydėjimo metui. Taigi atmink,

kas pasakyta, ir įsidėmėk, jog mylėtojams, laikydami jų elgesį blogu, bando įkrestį proto draugai, o nemylinčių niekas iš artimųjų niekada nepeikė, esą šie dėl tokio būdo sau patiems ruošia ką nors bloga.

Galbūt tu taip pat manęs paklausi, ar patariu įsisteikti visiems nemylintiems. Manau, jog ir įsimylėjęs nepatartų tau šitaip elgtis su visais įsimylėjėliais. Juk nei gaunančiajam [palankumą jis neatrodys] vertas lygaus palankumo, nei tau, jei norėtum, lygiai taip pat nebūtų įmanoma nuo kitų pasislėpti. Tačiau reikia, kad iš jo nepatirtum jokios žalos, ir abiem tai suteiktų naudos. Manau, kad yra pasakyta pakankamai, o jei pageidauji dar ko nors, manydamas, jog tai praleista, klausk.“

FAIDRAS. Kaip tau, Sokratai, ši kalba? Ar ne antgamtiškai viskas nusakyta, be kita ko, ir įvardijimų atžvilgiu?

SOKRATAS. Taigi kad daimoniškai, o drauguži, taip, kad net buvau pritrenktas. Ir šitai patyriau per tave, Faidrai, į tave žvelgdamas, nes man atrodė, jog tarpu žodžių skaitydamas džiūgavai. Manydamas, jog labiau nei aš išmanai tokius dalykus, sekiau paskui tave, o sekdamas bakchavau kartu su tavo dieviškąja galva.

FAIDRAS. Tebūnie. Atrodo, kad tu šitaip juokauji?

SOKRATAS. Ar aš atrodau juokaująs, o ne rimtai kalbąs?

FAIDRAS. Jokiu būdu, Sokratai, tačiau vardan draugystės sergėtojo Dzeuso teisybę pasakyk: nejaugi manai ką nors kitą iš helėnų galint byloti apie šį dalyką kitaip - plačiau ir pilniau?

SOKRATAS. O ką? Nejau ir dėl to mudu turime girti šią kalbą, kad jos kūrėjas pasakė tai, kas privalu, o ne vien dėl to, kad [joje] aiškiai, nugludintai ir kruopščiai yra išdailintas kiekvienas įvardijimas? Tad jei reikia, teks nusileisti tau, nes dėl savo menkystės to nepastebėjau; juk
235 kreipiau mintį tikrai į jo iškalbą, o štai visa kita, manau, ir pačiam Lisijui neatrodo pakankama. Man net pasirodė, Faidrai, kad [Lisijas] tą patį dalyką kartoję dukart ir triskart, tarsi neįstengdamas daug ką pasakyti apie tą patį, arba, antra vertus, tai jam nerūpėjo, jei tik tu kaip nors neprieštarauji. Ir man atrodė, kad jis vaikiškai išdykauja, įrodinėdamas, kad sugeba, apie tą patį dalyką kalbėdamas ir vienaip, ir kitaip, abiem atvejais jį nusakyti kuo puikiausiai.

b FAIDRAS. Niekus kalbi, Sokratai. Juk būtent tai jo kalboje ir yra: mat nepraleido nieko, ką, atsižvelgiant į turinį, verta pasakyti, taigi, lyginant su tuo, ką yra pasakęs, niekas niekuomet nepajėgs ką kita pasakyti pilniau ir verčiau.

SOKRATAS. Šį sykį jau neįstengsiu tavimi patikėti: mat išmintingi senovės vyrai ir moterys, kurie apie tai yra kalbėję bei rašę, įrodys mane meluojant, jei, bandydamas tau įsiteikti, nusileisiu.

c FAIDRAS. Kas jie tokie? Ir kur esi girdėjęs ką nors puikesnio už šiuos [Lisijo žodžius]?

SOKRATAS. Dabar negaliu taip greitai atsakyti. Bet aišku, kad iš kai kurių esu girdėjęs - ar iš gražiosios Sapofo²⁴, ar iš išmintingojo Anakreonto²⁵, ar iš kokių rašyto-

jų. Kodėl kalbu šitai prisimindamas? O daimoniškasis [bičiuli], mano krūtinė kažin kaip pilna, ir jaučiu galėsiąs papasakoti kitaip, bet ne prasčiau. O kad pats iš savęs apie tai nieko nesu išprotavęs, žinau gerai, suvokdamas savo nemokšišumą; taigi manau, kad belieka tarti, jog aš - besiklausydamas - tarsi ašotis prisipildžiau iš kažkokių d
kirtų versmių; tačiau dėl vangaus [proto] esu pamiršęs, kaip ir iš ko tai išgirdau.

FAIDRAS. Betgi, o kilniausiasis, tai nusakei kuo gražiausiai. Taigi nesakyk, iš kokių [rašytojų] ir kaip išgirdai, net jei ir liepčiau, - atlik vien tai, apie ką kalbi; pažadėk papasakoti geriau, daugiau ir kitaip, negu šiame ritinėlyje, nepasitelkdamas [Lisijo žodžių], ir aš, kaip kad devynetas archontų, prižadau Delfuose pastatyti auksinį lygaus dydžio atvaizdą²⁶ - ne tik savo, bet ir tavo. e

SOKRATAS. Esi mieliausias ir iš tiesų auksinis, Faidrai, jei manai, jog tvirtinu Lisiją visais atžvilgiais suklydus ir kad apie visus šiuos dalykus įmanoma papasakoti kitaip. Manau, kad taip nėra atsitikę net ir pačiam prasčiausiam rašytojui. Na kad ir tai, apie ką ši kalbą: kas, kaip tu manai, kalbėdamas, jog reikia labiau įsiteikti nemylinčiam negu mylinčiam, praleis progą pašlovinti pirmojo protinumą ir išpeikti antrojo beprotybę? Juk tai neišvengiama ir ar įmanoma pasakyti kitaip? Bet manau, jog šitokius dalykus reikia leisti ir kalbančiajam atleisti. Šitokiais atvejais girrinas ne atradimas, o dėstymas; tačiau kuomet [įrodymai] nėra neišvengiami ir kai juos sunku surasti; tuomet greta dėstymo [reikia girti] ir atradimą.

FAIDRAS. Sutinku su tuo, ką sakai, nes, man atrodo, nusakei tinkamai. Tad ir aš taip darysiu: leisiu tau remtis b prielaida, jog labiau reikia laikyti sergančiu mylintį negu nemylintį, o kitus dalykus papasakojęs kitoniškai, išsamiau ir verčiau nei {Lisijas}, stovėki iškalts kūju Olimpijoje šalia Kipselidų²⁷ atnašos!

SOKRATAS. Tu pažiūrėjai rimtai, Faidrai, kad, tave erzindamas, užsipuoliau vieną iš tavo numylėtinių, ir nejaugi iš tiesų manai, jog aš, rungdamasis su jo išmintimi, pamėginsiu papasakoti ką nors kita ir įvairiau?

FAIDRAS. Šiuo atžvilgiu, brangusis, esi įpuolęs į tas pačias pinkles. Labiau už visa kita tau būtina kalbėti kaip c tik taip, kaip sugebi, idant nebūtume verčiami griebtis, kaip komediantai, nemalonių barnių. Sergėkis ir nenorėk priversti manęs kalbėti anava taip, [kaip tu]: „jei aš, Sokratai, nepažįstu Sokrato, tai ir pats save esu pamiršęs“, ir kad „jis geidė kalbėti, bet maivėsi“. Tačiau pamąstytk, jog mes iš čia neišeisime anksčiau, negu papasakosi, ką, kaip sakei, slepi savo krūtinėje. Dabar mes vienudu dyko- d je vietoje, aš stipresnis ir jaunesnis, tad iš viso to „suvok, ką sakau“ ir jokiū būdu netrošk kalbėti labiau jėga priverstas, negu savo noru.²⁸

SOKRATAS. Bet, o laimingasis Faidrai, aš, prasčiokas, atrodysiu juokingai, jei nepasiruošęs imsiu rungtis su puikiu kūrėju.

FAIDRAS. Žinai ką? Liaukis prieš mane puikavėsis. Mat turiu tai, ką atskleidęs tave greitai priversiu kalbėti.

SOKRATAS. Tuomet jokiū būdu nesakyk.

FAIDRAS. Ne, tikrai pasakysiu. Ir mano žodis bus priešai-ka. Taigi prisiekiu tau - tačiau kuo būtent, kuo iš dievų? e O gal nori - štai šiuo platanu? Tad iš tiesų, jei priešais ši [medį] neišklosi kalbos, niekada tau nei parodysiu, nei atskleisiu jokios kitos ir niekieno kalbos.

SOKRATAS. Oi, bjaurusis, na ir puikiai suradai būtinybę, kaip kalbas mylintį vyrą priversti daryti tai, ką tik lieptum.

FAIDRAS. Ką gi dar galvoje turėdamas išsisukinėji?

SOKRATAS. Jau nieko, kai šitaip esi prisiekęs. Mat kaip įstengčiau susitūrėti nuo šitokios puotos?

FAIDRAS. Taigi kalbėk.

237

SOKRATAS. Žinai, ką tuomet darysiu?

FAIDRAS. Ką?

SOKRATAS. Kalbėsiu apsigaubęs [veidą], idant kuo greičiausiai perbėgčiau kalbą ir kad, nežvelgdamas į tave, neužsikirsčiau iš gėdos.

FAIDRAS. Tu tik kalbėk, o visa kita daryk, kaip nori.

SOKRATAS. Nagi, Mūzos, - ar būtumėt skardžiabalsės pagal savo giedojimo rūšį, ar įgijusios šitokį prievardį dėl muzikalios ligūrų²⁹ genties, - „stverkitės su manimi“ mito, kurį pasakoti mane verčia šitasai puikiausiasis, idant jo draugas, ir anksčiau atrodęs šiam išmintingas, dabar dar b išmintingesnis pasirodytų.

„Taigi buvo itin gražus berniukas, labiau gal jaunikaitis. Turėjo jis labai daug mylėtojų. Kažkuris vienas jų buvo gudrus, nes mylėdamas jį ne silpniau negu kuris kitas, buvo įtikinęs vaiką, kad jo nemyli. Ir kartą jo siek-

damas įtikinėjo tuo pačiu - nemylinčiam reikia įsuteikti labiau negu mylinčiam, o kalbėjo štai taip: „Vaike, ketinantiems tinkamai svarstyti kiekvieną [dalyką] yra vienintelis pradžios taškas. Privalu žinoti, apie ką būtent tariamasi, nes kitaip bus klystama visais atžvilgiais. Daugumai lieka paslėpta, jog jie nežino bet kurio [iš daiktų] esmės. Taigi tarsi žinodami, jie pradžioje nesutaria [dėl jos] tyrinėjimo, o pažengę į priekį, kaip ir dera, gauna sumokėti: juk jie nesutaria nei patys su savimi, nei tarpusavyje. Tad nepatirkiame mudu to, dėl ko peikiame kitus, tačiau kadangi tau ir man yra kilęs klausimas, ar labiau reikia susidraugauti su mylinčiu, ar su nemylinčiu, apie meilę - kokia ji yra ir kokią turi galią - sutartinai apibrėžę ribą, į tai žvelgdami ir atsižvelgdami ištirkiame, ar ji teikia naudą, ar žalą. Kad meilė yra kažin koks geismas, aišku kiekvienam. Vėlgi žinome, kad gražuolių geidžia ir neįsimylėję. Kaip tad atskirsime mylintį nuo nemylinčio? Vėlgi būtina suvokti, kad kiekviename mūsų esti dvi kažkoki idėji, kuriedvi mus valdo ir veda, paskui kurias sekame, kur tik jiedvi mus vestų, viena jųdviejų būdama įgimtas malonumų geismas, gi kita - įgyta nuomonė, siekiant to, kas geriausia. Šiedvi [idėji] mumyse kartais sutaria, o kartais sukyla viena prieš kitą. Ir tada vienąsyk viršų ima viena, o kitąsyk kita. Nuomonei, svarstymu vedančiai to, kas geriausia, link ir suvaldančiai savąja galbe, duotas nuosaikumo vardas. O geidulys, neabejotinai velkantis prie malonumų ir mumyse įsigalėjęs, buvo įvardytas įžulumu. Įžulumas yra daugiavardis - daugianaris

ir daugiapavidalis - ir kuri iš jo rūšių pasitaiko esanti savybinga, ta savąjį pavadinimą ir suteikia jos turėtojui, nors ir nebūtų graži bei verta įsigyti. Pavyzdžiui, édrumo geidulys, įveikęs tiek suvokimą to, kas geriausia, tiek ir kitus geidulius, yra apsirijimas, ir kam jis savybingas, tam ir suteiks tokį pat įvardijimą. Vėlgi įsiviešpatavęs įkaušimo [geidulys], užvaldęs tą, kuris jį įgijo, - žinia, kokią prikabinins pravardę. Ir kitais atvejais visiškai aišku, kad geiduliams giminingi vardai ir įvardys tinkamai nuolat [žmoguje] įsigalėjusį [geidulį].

Todėl visa, kas anksčiau išsakyta, jau beveik akivaizdu; bet kokiu atveju pasakyta yra aiškiau už nepasakyta. Mat svarstymo stokojuantis geidulys, nugalėjęs nuomonę, raginančią prie to, kas teisu, ir vedantis prie grožio [teikiamo] malonumo, vėlgi smarkiai sustiprėjęs dėl jam giminingų potraukių kūniškam grožiui, ir [šitai] palenkęs [visą žmogaus] elgseną, dėl pačios stiprybės gavęs įvardijimą, ir buvo pavadintas meile“.

Tačiau, brangusis Faidrai, ar neatrodo tau, kaip kad ir man, jog esu patyręs kažin kokią dievišką būseną?

FAIDRAS: Taigi kad net labai, Sokratai; priešingai nei įprasta, tave yra pagriebęs kažkoks palankus srautas.

SOKRATAS. Todėl klausyk tylėdamas. Iš tikrųjų ši vieta pasitaike dieviška, taigi jei tęsdamas kalbą dažnųsyk būsiu pagautas nimfų, nenusteik: juk jau ne tik ateityje, bet ir dabar giedu tarsi kokius ditirambus.

FAIDRAS. Kalbi kuo teisingiausiai.

SOKRATAS. Tačiau dėl šių [mano žodžių] kaltas tu.

Bet klausykis to, kas liko, nes manasis apsėdimas lygiai taip pat gali būti nugintas ir šalin. Taigi visu tuo pasirūpins dievas, o mums vel reikia grįžti prie berniuko.

Tai va, narsiausiasis. Tai, ką turime aptarti, yra nuskaityta ir apibrėžta, tad į tai žiūrėdami, pakalbėkime ir apie likusius dalykus: kokią naudą ar žalą - kaip galima tikėtis - iš mylinčio ir nemylinčio patirs jiems paklūstantis. Neišvengiama, kad aistros valdomas ir malonumui vergaujantis žmogus mylimąjį sau taip priruošia, kad šis būtų jam kuo maloniausias; mat sergančiam miela visa, kas jam nesipriešina, o kas yra stipriau už jį ar lygu jam, to nekenčia. Taigi savo noru mylėtojas neleidžia, kad jo mylimi berniukai būtų viršesni už jį ar jam lygūs, tačiau visuomet padaro juos menkesnius ir silpnesnius: juk nemokša menkesnis už išminčių, bailys už - narsuolį, neturįs iškalbos - už oratorių, lėtai mąstantis - už turintį guvų protą. Štai kokios ir net dar gausingesnės mylimojo protavimą žalojančios ydos - ar atsirandančios neišvengiamai, ar būdingos iš prigimties - patinka mylėtojui; dar kitas jis [pats] išugdo, kad tik neprarastų greito malonumo. [Mylėtojas] neišvengiamai yra pavydus ir, atitverdamas [mylimąjį] nuo daugelio kitų naudingų bendravimo [progu], kurių dėka jis labiausiai suvyriškėtų, tampa didelės žalos priežastimi, o visų didžiausias [žalos kaltininku tuomet, kai neprileidžia mylimojo prie viso to], kas leistų šiam rapti kuo protingiausiu. O būtent tokia ir yra dieviškoji filosofija, nuo kurios mylimus berniukus mylėtojas neišvengiamai atitveria, baisiausiai bijodamas, kad tik šie nepradėtų jo nie-

kinti. Prigalvoja jis ir kitokių kėslų, kad tik nieko nežinodamas ir į nieką nekreipdamas dėmesio mylimasis žvelgtų vien į mylėtoją, [šitaip] įstengdamas pastarajam būti mielčiausias, o sau pačiam - kenksmingiausias. Taigi meilės apimtas vyras, nurodinėjantis mylimajam ir su juo bendraujantis, jokių būdu nėra šiam naudingas jo protavimo atžvilgiu.

Vėliau reikia pažvelgti, kokių kūno sudėjimu ir kokia jo priežiūra pasižymės tas, kurio valdytoju taps neišvengiamai vietoj gėrio sekiojantis paskui malonumą. Pasirodys, kad [mylėtojas] persekioja ne tvirtą [jaunuolį], o kažkokį lepūnelį, išaugintą ne vaiskioje saulėje, o tankia mešėlyje, nepažįstantį vyriškų darbų ir sauso prakaito, tačiau paryrusį švelnų ir nevyrišką gyvenimą; besigražinantį svetimomis spalvomis ir puošmenomis dėl savųjų stygiaus ir besirūpinantį visais kitais dalykais, sekančiais paskui pastaruosius, kurie yra aiškūs ir neverti ilgesnio aptarimo. Taigi mums, apibrėžus vieną pagrindinį [dalyką], dera pereiti prie kitų: mat toks kūnas kare ir kituose didžiuose reikaluose padrašina priešus, o draugams ir patiemis mylėtojams įvaro išgastį.

Šitai reikia praleisti kaip aiškų dalyką, o apsaakyti būtina tai, kas eina po jo: kokią tad naudą ar kokią žalą [mylimojo] turtui atneša mylinčiojo draugija bei priežiūra? Čia aišku kiekvienam, o ypač mylėtojui, jog visų labiausiai jis trokštų, kad mylimasis prarastų brangiausias, ištikimiausias ir dieviškiausias turtus: juk mylėtojas išgeisčių, kad šis netektų tėvo, motinos, giminaičių ir draugu, many-

240 damas juos esant paties mieliausio bendravimo trukdytojais bei peikėjais. Tuo tarpu turintį aukso ar kokio kito turto laikys sunkiai pagaunamu, o ir pagautą - nelengvai sulaukomu. Štai dėl ko yra visiškai neišvengiamas mylėtojo pyktis ant mylimų berniukų, jei tik šie įsigyja turto, ir džiugesys, jei šie jį praranda. Būtent dėl to mylėtojas trokštų, kad jo mylimi berniukai kuo ilgiau liktų dar ir nevedę, bevaikiai ir benamiai, geisdamas kuo ilgesnį laiką raškyti tai, kas jam saldu.

Juk esama daug ir kitų blogybių, tačiau kažkoks daimonas į daugumą jų primaišė greitai patiriamą malonumo, kaip ir pataikautojo - baisaus žvėries ir didžiulės nelaimės - arveju, gamta vis dėlto įliejo [į pataikavimą] kažkokio malonumo, kuris nėra nemūžiškas; kas nors ir hetairą galėtų peikti kaip kenksmingą, ir daugelį kitų panašių padarų bei užsiėmimų, kurie kasdienybėje esti patys mieliausi. Tuo tarpu mylimiems berniukams mylėtojas kasdieniniame bendravime yra ne tik kenksmingas, bet ir visų nemaloniausias. Kaip byloja sena patarlė, bendraamžis džiugina bendraamžį, todėl manau, kad ančiaus bendrumas, vesdamas prie vienodų malonumų, dėl jų panašumo pagimdo draugystę, - bet vis dėlto ir vienmečių draugija sukelia persisotinimą. O vėlgi tai, kas daroma per prievartą, sakoma esant sunkenybe visiems ir visais atžvilgiais. O šio dalyko drauge su nepanašumu berniukų mylėtojas turi kuo gausiausiai. Būdamas su jaunesniu, vyresnysis savo noru jo nepaleidžia nei dieną, nei naktį, tačiau yra genamas neišvengiamybės bei aistros gylio, kuris

jį varo, nuolat teikdamas jam malonumus - žvelgiančiam, klausiančiam, liečiančiam, o ir visomis jauslėmis jaučiančiam mylimajį; taigi [mylėtojas] neatstodamas su malonumu tarnauja [mylimajam]. Tuo tarpu kokią paguodą ar kokių malonumų suteiks mylimajam [mylėtojas], leisdamas su juo visą tą laiką, kad anas nepatirtų paties didžiausio pasišlykštėjimo, žvelgdamas į senesnį ir jau nebežydingą veidą, kaip ir į visa kita, apie ką nemalonu girdėti net ir žodžiu minint, jau nekalbant apie tai, kad dėl nuolatinės neišvengiamybės tenka liesti rankomis, ir kuomet ji - besiklausanti netinkamų bei nesaikingų liaupsių, lygiai kaip ir užgauliojimų, nepakeliamų klausytis ir iš blaivaus, o iš įkaušusio ne tik kad nepakeliamų, bet dar ir gėdingų dėl nenuosaikumo ir perdėto atvirumo - visokeriopai ir nuo visų sergsti įtari sargyba?

Net ir mylėdamas kenksmingas bei nemielas, liovėsis mylėti tampa neištikimas: mat daugeliu priesaikų ir įsipareigojimų jis vos vos išlaiko mylimajį nepakenčiamoje bendrijoje - žadėdamas būsimų gėrybių viltį. O paskui 241 jam tenka atsiskaityti, nes vietoj meilės ir šėlo jo valdovais bei įsakinėtojais tampa protas ir nuosaikumas, tačiau mylimi berniukai nepastebi, kad jis pasidaręs kitoks. Taigi mylimasis iš jo reikalauja ankstesnio palankumo, prisimindamas tai, kas padaryta ir pasakyta, kalbėdamas tarsi su tuo pačiu [žmogumi]. O šis iš gėdos nediršta nei pasakyti, kad kitoks tapo, nei kad nežinąs, kaip įvykdyti priesaikas bei pažadus, duotus neprotiškumo valdžioje - juk dabar b jis įgijęs proto ir tapęs išmintingas, taigi, net ir darydamas

ta pat, jis negalys būti panašus į buvusį ir [būti] tas pats. Štai kodėl buvęs mylėtojas, atsižadėjęs mylimojo, neišvengiamai tampa bėgliu - šukci iškritus kita puse, pasikeitęs leidžiasi bėgti. O mylimasis, ant pastarojo burnojantis ir jį keikiantis, priverčiamas persekioti, nesupratęs iš pat pradžių, kad niekuomet nedera paklusti mylinčiam, kuris neišvengiamai esti beprotis, tačiau daug verčiau nemylinčiam ir turinčiam proto. O jei ne - tuomet jam neišvengiamai teks atsiduoti neištikimam, irzliam, pavydžiam, nemaloniui, žalingam tiek turtui, tiek kūnui, ir dar žalingesniui sielos auklėjimui, už kurį nei žmonėms, nei dievams iš tiesų nėra ir niekuomet nebus nieko vertesnio. Taigi į šiuos dalykus reikia atsižvelgti, vaike, ir žinoti, kad mylėtojo draugystė atsiranda ne iš palankumo, bet panašiai kaip mityboje - dėl pasisotinimo, tad kaip myli d ėriukus vilkai, taip vaiką - mylėtojai.

Štai tiek, Faidrai. Jau gana klausytis manęs kalbančio, todėl ši kalba, tau leidus, tebūnie baigta.

FAIDRAS. O aš maniau, kad tu tik įpusėjai ir kad lygiai tiek pasakysi ir apie nemylintį - kad paklusti reikia labiau pastarajam, vėlgi nusakydamas, kiek tai turi priivalumų. O dabar, Sokratai, kodėl sustojai?

SOKRATAS. Ar nepajutai, laimingasis, kad jau ir dabar giedu epo metru, o ne ditirambus, ir kad šitai darau peikdamas? O jei pradėsiu girti kitąjį, ką, tavo manymu, man teks daryti? Ar žinai, kad akivaizdžiai būsiu įkvėptas nimfų, kurioms tu tyčia mane pakišai? Taigi vienu žodžiu pasakysiu, kad anas pasižymi bruožais, priešingais

visiems tiems, dėl kurių esame supeikę pirmąjį. Ir kam čia reikia ilgai šnekėti? Juk apie abu pakankamai pasakyta. Tad šitokiu būdu mano pasakojimas, ko nusipelnęs, ta ir iškentės, o aš, perbridęs šią upę, pasišalinu anksčiau, 242 kol tu nepriveritei ką nors daugiau atlikti.

FAIDRAS. Tik, Sokratai, ne anksčiau, negu atlėgs kaitra. Gal nematai, kad jau stovi beveik vidurdienis, {vadinamas stovinčiuoju}³⁰? Tačiau pasilikę ir drauge pasišnekėję apie tai, kas pasakyta, vos tik arvės - tuomet ir eisime.

SOKRATAS. Dieviškas esi kalbų atžvilgiu, Faidrai, ir iš tikrųjų nuostabus. Juk aš manau, kad iš visų kalbų, pasakytų per tavąjį gyvenimą, niekas jų nėra privertęs atsirasti daugiau už tave: arba pats jas sakydavai, arba tam tikru vienatiniu būdu priversdavai kitus - juk, išskyrus Simiją Tėbietį³¹, visus kitus žymiai pralenkei - taigi dabar vėl atrodai esąs kaltas dėl to, kad man teks pasakyti kažin kokią kalbą.

FAIDRAS. Ne karą juk skelbi. Bet kaipgi ir apie ką kalbėsi?

SOKRATAS. Vos ketinau, o gerasis, perbristi upę, man pasirodė daimonas ir davė įprastą ženklą - jis vis sulaiko mane nuo to, ką ketinu daryti - ir tuoju pat pamaniau c išgirdęs kažkokį balsą, neleidžiantį man nueiti anksčiau, negu nuplausiu kažin kokį prasikaltimą dievybei. Esu juk šioks toks pranašautojas, bet nelabai rimtas - kaip kad tie, kurie prastai išmano raštą, - [mat sugėbu] tik tiek, kiek pakanka vien man pačiam. [Vis dėlto] jau aiškiai suvokių savąjį prasikaltimą; mat siela, o draūge, yra kažkas, kas

geba pranašauti: juk ir anksčiau mane, dėstantį savąją kalbą, kažkas trikdė ir aš kažkaip gėdijausi, [bijodamas],
 d kad, anot Ibiko, gali atsitikti, jog ką nors dieviška
*apleidęs į žmogišką garbę iškeisiu.*³²

O dabar jaučiu, kuo esu prasikaltęs.

FAIDRAS. Ką čia kalbi?

SOKRATAS. Pasibaisėtina, Faidrai, pasibaisėtina kalbą ir pats atboginai, ir mane privertei pasakyti.

FAIDRAS. Kaip gi?

SOKRATAS. Kvailą ir net tam tikru atžvilgiu šventvaigišką - o kokias būtų dar baisesnė?

FAIDRAS. Jokia, jei tik kalbi tiesą.

SOKRATAS. Tad ką? Nejau nelaikiai Eroto Afroditės sūnumi ir tam tikru dievu?

FAIDRAS. Apie jį šitaip kalbama.

e kalboje, kurią pasakei manąja burna, tavo užkerėta. Jei Erotas yra - o juk jis tikrai yra - dievas arba kažkas dieviška, tuomet jis nėra joks blogis, kaip kad jį apibūdina tiedvi kalbos, kurias mudu dabar apie jį pasakėme. Taigi šituo jiedvi ir prasikalto Erotui, be to, jų kvailumas yra labai miesčioniškas: mat jos, nepasakydamos nieko sveika nei teisinga, vaizdavosi esančios kažin kas, jei tik, apmulkinusios kokius žmogelius, įstengė tarp jų įgyti šlovės. Todėl man, o drauge, būtina apsivalyti. Juk tiems, kurie prasikalsta pasakodami mitus, skirta senovinė apsivalymo apeiga, kurios nesuvokė Homėras, bet nuvokė Stėsischoras³³: mat netekęs akių už Helenos apšmeižimą, nebuvo-

toks nesupratingas, kaip Homėras, ir, būdamas mūziškas, suvokė priežastį ir tuojau pat sukūrė -

Nėra teisingas žodis šitas,

Nesėdai į laivus gražiuosius

Nei Trojos Pergaman vykai, -

b o sukūręs visą vadinamąją Palinodiją, kaip mat praregėjo. Todėl šiame dalyke būsiu išmintingesnis už juos: anksčiau, nei ką nors patirsiu už Eroto apšmeižimą, pamėginasiu atsipirkti palinodija, nepridengta galva, ne taip, kaip tasyk - iš gėdos apsigobęs.

FAIDRAS. Nėra, Sokratai, man nieko mieliau už šiuos tavo [žodžius].

SOKRATAS. Supranti ir tu, gerasis Faidrai, kaip begėdiškai buvo pasakytos aniedvi kalbos - ir ši, ir perskaityta c iš ritinėlio. Jei atsitiktų, kad koks kilmingas ir švelnaus būdo žmogus, mylintis arba kada anksčiau mylėjęs kitą tokį par žmogų, išgirstų mus tvirtinant, jog dėl menkniekių mylėtojai užsidega didžia neapykanta ir priešiška elgiasi su savo mylimais berniukais bei jiems kenkia, kaip tu manai - negi jis nepamanytų, kad girdi kalbant tuos, kurie buvo išauklėti kažin kur tarp jūrininkų ir niekada nėra matę laisvojo žmogaus meilės, ir nejaugi jis lengvai pritartų tiems mūsų žodžiams, kuriais peikiame Erotą? d

FAIDRAS. Matyt kad ne, Sokratai, prisiekiu Dzeusu.

SOKRATAS. Taigi aš, sugėdintas štai tokio žmogaus ir pabūgęs paties Eroto, geidžiu tyra kaip geriamas vanduo kalba apvalyti klausą, užterštą jūros sūrumu. Patariu ir Lisijui kuo greičiausiai parašyti apie tai, kad iš dviejų vie-

nodų labiau reikia paklusti mylėtojui negu nemylinčiam.

FAIDRAS. Tačiau puikiai suprask, kad šitaip ir atsitiks: juk tau pasakius pašlovinimą mylėtojui, man neišvengiamai teks priversti Lisiją, kad jis taipogi parašytų kalbą apie tą patį.

SOKRATAS. Tikiu šituo, kol tik būsi toks, koks esi.

FAIDRAS. Taigi drąsiai kalbėk.

SOKRATAS. Bet kur gi tas vaikas, kuriam kalbėjau? O kad jis ir šitai išgirstų ir kad nepaskubėtų - jei dar nebus išgirdęs - įsiteikti nemylinčiam...

FAIDRAS. Jis visuomet greta tavęs, labai arti - jei tik tau jo prireiktų.

244 SOKRATAS. Taigi, nuostabus vaike, įsidėmėk, kad pirmoji kalba buvo Faidro, mirinusiškio vyro Pitoklio sūnaus, o ta, kurią ketinu pasakyti, bus Stėsichoro, himeriškio Eufėmo sūnaus. Taigi ji turi tarti, kad

Nėra teisingas žodis...

kuris sakytų, jog, esant mylėtojui, labiau esą privalu įtikinti tam, kuris nemyli, - dėl to, kad anas šėlsta, o šis lieka nuosaikus. Mat jei šėlas paprasčiausiai būtų blogis, tuomet būtų sakoma puikiai. O dabar didžiausios gėrybės atsiranda šėlo dėka, aišku, jei jis duodamas kaip dieviškas dovis. Mat Delfų pranašautoja ir pagautos šėlo Dodonės žynės pasitarnavo Heladai gausiai ir puikiai - tiek kiekvienam [žmogui], tiek visuomenei, o būdamos blaivaus proto - nedaug arba nieko. Ir jei imtume kalbėti apie Sibilę ir kitus, kurie, naudodamiesi dieviška pranašavimo [galia], daug ką daug kam išpranašavę apie ateitį, nukreipė

juos teisinga kryptimi, tai ištęstume pasakojimą, kalbėdami apie visiems aiškius dalykus³⁴. Tačiau verta pasiremti štai kuo: tie senovės žmonės, kurie nustatydavo vardus, šėlo nelaikė nei bjauriu, nei gėdingu. Juk jie to nuostabiausio meno, kurio dėko sprendžiama apie ateitį, nebūtų - skirdami kaip tik šį vardą - pavadinę maniškuoju. Tad, laikydami pranašavimą nuostabiu, kuomet jis kyla kaip dieviška skirtis, šitaip nusprendę ir suteikė [jam vardą], o dabarties [žmonės], iš nepatyrimo įterpę [raidę] „tau“, praminė jį martiškuoju. O [pranašavimą] tu, kurie, būdami blaivaus proto, tyrinėja ateitį iš paukščių ir kitų ženklų, kadangi šie remdamiesi protu teikia žmogiškajai nuomonei suvokimą, pavadino „ojonojistika“, kurią dabar jaunimas vadina „ojonistika“³⁵, didingumo dėlei įterpę „omegą“. Taigi kiek mantiškasis pranašavimas tobulesnis ir garbingesnis už ojonistiką - ir žodis už žodį, ir darbas už darbą - tiek ir šėlą, kylantį iš dievo, senovės [žmonės] liudija esant nuostabesnį už blaivų prorą, būdingą žmonėms. Bet ir nuo didžiausių ligų bei vargų, persekiokavusių kai kurias gimines dėl iš kažin kur nuo senų laikų užgriuvusio [dievų] pykčio, išsigelbėjimą aptikdavo šėlas, atsirasdamas ir išpranašaudamas [nelaimių priežastį] tiems, kam prireikdavo; suradęs išeitį maldose dievams ir jų garbinime, [šėlas] jo apimtą [žmogų] - apvalytą ir išventintą - padarydavo saugų tiek dabartyje, tiek ir ateityje, aptikdamas išsigelbėjimą nuo apspitusių blogybių tam, kuris yra pašėlęs ir apstėtas taip, kaip dera.

Trečioji šėlo ir apsedimo rūšis kyla iš Mūzų, apėmusi 245

švelnią ir neprieinamą sielą; žadindama ir sukeldama bakchiškąjį siautulį giesmėmis bei kita kūryba, ji auklėja jaunąją kartą, išpuosdama nesuskaičiuojamus senolių darbus. O jei kas be Mūzų siųstojo šėlo ateitų prie kūrybos durų, įsitikinęs būsiąs pakankamai geras poetas vien amato dėka, tuomet šelstančiųjų [kūryba] atskleis, kad blaviai protaujantis tiek pats, tiek ir jo kūryba yra netobuli.

b Štai kiek ir dar daugiau turiu tau apsaityti nuostabių iš šėlo kylančių darbų. Taigi nebijokime jo ir tenegąsdina mūsų jokia kalba, bauginamai tvirtinanti, jog vietoj sujūdintos sielos draugo verčiau pasirinkti blaviai mąstantį. Tačiau teneša pergalės aukas įrodęs, kad meilė yra dievų siunčiama ne mylinčiojo ir mylimojo naudai. Mums gi reikia įrodyti, kad, priešingai, šitoks šėlas dievų yra skiriamas didžiausiai laimei. Šis įrodymas pasirodys neįtikimas gabiems [postringauti], bet išmintingiems - įtikinamas. Taigi visų pirma reikia teisingai suvokti prigimtį dieviškos ir žmogiškos sielos, apžvelgus jos būsenas bei veikimus. O įrodymo pradžia tokia.

c Kiekviena siela nemirtinga. Juk tai, kas amžinai juda, yra nemirtinga. O judėjimas to, kuris suteikia judesį kam kitam ir kito yra judinamas, nutrūksta, taigi nutrūksta ir gyvastis. Vien tai, kas judina pats save, kadangi nenuslopsta, niekuomet nepalauja judėti ir būti visa ko liku-
d sio, kas tikrai juda, judėjimo šaltiniu bei pradū. O pradas yra neatsiradęs. Iš prado neišvengiamai atsiranda visa, kas tikrai atsiranda, o jis pats neatsiranda iš nieko; mat jei pradas iš ko nors atsirastų, jis nebebūtų pradas, bet kadan-

gi atsiradimo neturi, tai, aišku, jis ir nesunaikinamas. O jei pradas pražūtų, niekuomet neįstengtų atsirasti iš ko nors, kaip ir kas nors kita iš jo, - mat visa kas privalo kilti iš prado. Taigi judėjimo pradas yra tai, kas pats save judina. Jis negali nei pražūti, nei atsirasti, nes kitaip visas dangus ir *e* visa rasti nugriuvę [žemyn] sustotų, ir jau nebebūtų iš kur atsirasti tam, kas, suteikęs jiems judesį, leistų užgimti iš naujo. Kadangi paaiškėjo, jog visa, kas tik judina pats save, yra nemirtinga, kas nors nesidrovėtų tą patį pasakyti ir apie sielos esnę bei vardą: mat kiekvienas kūnas, judinamas iš išorės, yra negyvas, o judinamas iš vidaus, iš savęs, yra gyvas, nes tokia sielos prigimtis, o jei yra kaip tik taip, ir tai, kas judina pats save, yra ne kas kita, o siela, tuomet *e* 246 neišvengiamai, kad siela yra neatsiradusi ir nemirtinga.

Apie jos nemirtingumą pakaks, o apie jos pavidalą pasakytina štai kas: [apibrėžti], kokia [siela] yra, pareikalaus visais atžvilgiais dieviško ir išėsto pasakojimo, o [parodyti], į ką ji panaši, pakanka ir žmogiško, glaustesnio - būrent šitaip mes ir kalbėsime.

b Sielą prilyginkime sparnuotos dvikinkės ir vadeliotojo jungtinei galiai; dievų ir žirgai, ir vadeliotojai yra taurūs ir kilę iš tauriųjų, o likusių [sielų] jie yra mišrūnai. Pirma, kinkinį valdo mūsų [sielos] valdovas; antra, vienas jo žirgas yra puikus, taurus ir gimęs iš tokių pat žirgų, kitas žirgas - šio priešingybė, kilęs iš priešingų protėvių, tad neišvengiamai, kad vadelioti yra sunkus ir nuobodus darbas. Pabandykime apsaityti ir tai, kaip atsirado mirtingos ir nemirtingos būtybės pavadinimas. Kiekviena siela rū-

pinasi viskuo, kas besielis, o ji sukiojasi po visą dangų,
 c kiekvienąsyk įgaudama kitokius pavidalus. Būdama tobu-
 la ir sparnuota, siela skrajoja aukštybėse ir tvarko visą pa-
 saulį, o numetusi sparnus ji blaškosi tol, kol atsitrenkia į
 ką nors kieta, ir tuomet ten įsikuria, gavusi žemišką kū-
 ną, josios galios dėka atrodantį judančiu savaimė. Viskas
 drauge - sielos ir kūno junginys - pavadinta gyva būtybe
 ir įgijo „mirtingojo“ pavadinimą. O „nemirtinguoju“ [va-
 dinamą] nesiremiant jokiū svarstymu, bet mes, neregėję
 ir mąstymu pakankamai nesuvokę dievo³⁶, vaizduojamės
 d kažin kokią nemirtingą būtybę, turinčią ir sielą, ir kūną,
 be to, šie visiems laikams neatskiriama suaugę. Tačiau šių
 dalykų atžvilgiu ir tebūnie laikoma, ir tebūnie kalbama
 taip, kaip patinka dievui.

O mes panagrinėsime sparnų netekties priežastį -
 kodėl jie sielai nukrenta; manyt, priežastis šiuo atveju tokia:
 sparnui iš prigimties būdingas gebėjimas kelti aukštyn tai,
 kas sunku, - į ten, kur gyvena dievų giminė, o iš visko,
 kas tik su kūnu susieta, būtent siela turi didžiausią dalį
 to, kas dieviška, mat dieviška yra gražu, išmintinga, gera
 e ir taip toliau, tad kaip tik tuo išmaitinami bei išauginami
 sielos sparnai, o nuo visko, kas priešinga, nuo to, kas netikė
 ir bloga, [siela] nyksta ir žūva. Dzeusas, didis vadas dan-
 guje, sparnuotu vežimu važiuoja pirmasis, viską sutvar-
 kydamas ir viskuo besirūpindamas, o paskui jį seka dievų
 ir daimonų kareivija, išrikiuota vienuolika būrių. Tik vie-
 247 nintelė Hestija nepalieka dievų buveinės, o likusieji die-
 vai, visi pagrindiniai, įeinantys į dvylikos skaičių, vado-

vauja kiekvienam jų patikėtai rikiuotei. Danguje esama
 daug palaimingų reginių bei kelių, kuriais keliauja lai-
 mingoji dievų giminė, ir kiekvienas iš jų atlieka savąjį
 [darbą], o [paskui dievą] visuomet seka norintis ir įsten-
 giantis, nes dievų būriui pavydas yra svetimas. Vykdami į
 iškilmingą pokylį, [jie] padangės skliauto kraštu pakyla b
 iki aukštybės, o ten pusiausvyros neprarandantys ir gerai
 valdomi jų vežimai jau rieda lengvai, bet likusieji juda
 sunkiai, nes į blogį linkęs žirgas visu svoriu tempia žė-
 mėn ir alsina savo vadeliotoją, jei tik šis anąjį netinkamai
 išaugino - dėl to sielai tenka kentėti ir smarkiai įsitempti.
 Nemirtingomis vadinamos sielos, kai tik pasiekia viršū-
 nę, išeina išorėn ir sustoja ant dangaus keteros, rymo, o c
 dangaus skliautas neša jas ratu, ir [sielės] stebi tai, kas esti
 už dangaus ribų.

O uždangės neapgiedojo nė vienas iš čionykščių poe-
 tų ir niekuomet tinkamai neapgiedos, o ji štai kokia -juk
 reikia pagaliau išdrįsti tiesą ištarti, ypač tuomet, kai kalbi
 apie tiesą: toje vietoje tvyro bespalvė, be bruožų, neapčiuo-
 piama esybė, iš tiesų būvanti, regima tik protui - sielos
 vairininkui; būtent į ją ir krypta teisingoji pažinimo rū-
 šis³⁷. Dievo mintys yra maitinamos proto ir grynojo paži- d
 nimo, kaip ir mintys kiekvienos sielos, kuri tik baudžiasi
 priimti deramą [maistą], pamačiusi - nors ir trumpam -
 [uždangės] esybę, pamilsta ją, maitindamasi tiesos regėji-
 mu ir patirdama palaimą, kol dangaus skliautas [sielą]
 atneša ratu į tą pačią vietą; šio apsisukimo metu ji stebi
 [gyvajį] teisingumą, stebi pažinimą, bet ne tą, kuriam savy-

e bingas atsiradimas ir kuris yra skirtingas skirtinguose dalykuose - tai mes vadiname dabar esančių dalykų [pažinimu], - tačiau tikrąjį, rymančių tikroje būtyje pažinimą. Pasimėgavusi regėjimu visa ko, kas tik yra tikroji būtis, siela vėl nusileidžia į vidinę dangaus sritį ir sugrįžta namo, o jai sugrįžus vadeliotojas pastato žirgus prie ėdžių, duoda jiems ambrozijos ir pagirdo nektaru.³⁸

248 Taigi šitoks yra dievų gyvenimas, o iš likusių sielų tosios, kuri dievu sekė geriausiai ir tapo į jį panaši, vadeliotojo galva pakyla į uždangę ir skrieja dangaus skliautu aplinkui, tačiau ramybės jai neduoda žirgai, todėl stebėti [uždangės] esybę ji sunkiai pajėgia. O kita siela tai pakyla [uždangėn], tai vėl nusileidžia, nes žirgai traukia taip smarkiai, kad ji vienus [reginius] mato, o kitų ne; paskui šias ir likusios sielos godžiai veržiasi viršun, tačiau tai joms pernelyg sunku, tad jos skrieja ratu giliai gilumoje, mindžioja b vienos kitas, besistumdamos ir mėgindamos viena kitą pralenkti; štai tuomet ir kyla sumaištis bei kova, o nuo įtampos sielas išmuša prakaitas, todėl vadeliotojai jau nebeįstengia jų suvaldyti, taigi daugelis sužalojamos ir daugeliui jų dažnai lūžta sparnai; nepaisant didžiausių pastangų, ne visoms pavyksta išvysti [uždangės] esybę, tad, atsitraukdamos šalin, sielos pasitenkina tariamu pramitimu. Betgi kodėl taip stengiamasi išvysti tiesos lygumą ir pamatyti, kur ji yra? Mat būtent ten, pievoje, ir driekiasi geriausiai sielos daliai skirta ganykla, o sielą kelianti sparno prigimtis tuo ir maitinasi. Adrastėjos³⁹ įstatymas toks: c dievo palydove tapusi ir nors dalelę tiesos išvydusi siela

bus laiminga iki kito apsisukimo, o jei nuolat tai įstengs atlikti, visuomet liks saugi; tačiau kuomet ji jau nebepajėgs lydėti ir regėti, tačiau, kokio nors atsiriktinumo užklupta, prisipildys užmaršties bei blogio ir apsunks, o apsunkusi neteks sparnų ir nupuls žemėn, tuomet esama įstatymo, kad siela neįsikūnytų pirmojo savo gimimo [žemėje] metu d į jokią gyvūną. Už visas daugiausiai mačiusi siela patenka į būsimąjį išminties bei grožio garbintojo arba į Mūzoms ir meilei atsidavusio žmogaus vaisių. Antroji paskui šią [įsikūniją] į valdovą, gerbiantį įstatymus, į karingą ir gebantį vadovauti žmogų; trečioji - į valstybininko, ūkininko, verslininko [vaisių], ketvirtoji - į žmogų, stropiai besimankštinantį arba gydantį kūną; penktoji gyvens pranašautojo arba į slėpinius išventinto žmogaus gyvenimą, e šeštajai teks griežtis poezijos ar kitos pamėgdžiojimo rūšies. Septintajai reikės tapti amatininku arba žemdirbiu, aštuntoji pavirs sofistu arba demagogu, na, o devintoji - tironu. Visose šiose srityse geriausiąją dalį gaus tas, kuris amžių nugyvens sergėdamas teisingumą, o blogiausiąją tas, kuris jį pamins. Vis dėlto į ten, iš kur atėjusi, jokia siela nesugrįžta dešimt tūkstančių metų, nes iki tol ji neįstengtų užsiauginti sparnų, tačiau išskyrus sielą žmogaus, 249 nuoširdžiai pamilusio išmintį arba - drauge su meile išminčiai - mylėjusio berniukus, - šitokios sielos įgyja sparnus per tris tūkstantmečius [dangaus skliauto] apsisukimus, jei tik triskart iš eilės išsirinktų rokią gyvenimo rūšį, ir, suėjus trims tūkstančiams metų, iškeliauja [iš žemės]. O likusios sielos, pasibaigus pirmajam jų gyvenimui, būna

teisiamos ir po teismo nuosprendžio vienos, nužengusios į požemių kalėjimus, atlieka ten bausmę, o kitos, kurioms b tik Dikė⁴⁰ palengvino našta, pakylėdama jas kurion nors dangaus vieton, gyvena panašiai kaip tada, kuomet gyvenno turėdamos žmogaus pavidalą. Tūkstantaisiais metais ir vieni, ir kiti atkeliauja, kad gautų savo naują skirtį ir išsirinktų - kokio tik kuris įsigeistų - antrąjį gyvenimą, taigi šįkart žmogaus siela gali gauti ir gyvulio gyvenimą, o iš kadaise žmogumi buvusio gyvulio siela vėl gali įsikūnyti į žmogų. Betgi tiesos niekuomet neregėjusi siela šitokio pavidalo neįgaus. Mat [tiesą] žmogus privalo suvokti pagal vadinamąją „idėją“, kuri, kildama iš daugelio juslinių potyrių, svarstymo yra sutelkiama į vieną daiktą, o c tai ir yra prisiminimas to, ką mūsų siela kadaise regėjo - kai lydėjo dievą ir, iš aukštybių stebėdama tai, ką dabar mes vadiname būtimi, pati pakildavo iki tikrosios būties. Todėl sparnus iš tiesų įgyja tiktai mąstymas filosofo, pagal išgales visuomet taip nukreipiančio savo atmintį, [kad prisimintų], kuo būtent dieviškas yra dievas, taigi tik žmogus, gebantis teisingai pasitelkti šitokius prisiminimus ir nuolat išvenčiamas į tobulus slėpinius, pats tampa vienintelis iš tiesų tobulas. Kadangi jis esti anapus žmogiškų d rūpesčių ir krypta į dieviškus dalykus, daugelis jam - kaip šelstančiam - stengiasi įkrestį proto, nes nuo daugumos yra paslėpta tai, kad jis yra dievo apimtas. Tad štai kur yra atėjusi visa mūsų kalba apie ketvirtąją šėlo rūšį - mat kai tik kas nors žvelgia į čionykštį grožį, šitai prisimindamas tikrąjį, auginasi sparnus, o kuomet, juos užsiauginęs,

nori pakilti, bet neįstengia, jis tartum paukštis žiūri aukštyn, nesirūpindamas tuo, kas apačioje, - tai ir yra jo pašėlimo priežastis; iš visų dieviškojo įkvėpimo rūšių pastaroji, e kilusi iš geriausių, yra geriausia tiek ją turinčiam, tiek ir tam, kuris drauge su šiuoju pasidalija, taigi mylintis gražius dalykus, kuris turi dalį šiame šėle, yra vadinamas mylėtoju. Mat, kaip jau pasakyta, kiekviena žmogiškoji siela jau vien dėl savosios prigimties yra regėjusi esminius, nes kitaip ji nebūtų atkeliavusi į šią gyvą būtybę. Pagal tai, kas čia, prisiminti⁴¹ tai, kas [buvo] ten, nelengvas darbas kiekvienai sielai, nes vienos jų anuomet tik trumpą laiką regėjo 250 tenykščius [vaizdus], gi kitos, nupuolusios čionai ir veikiamos svetimų įtakų, palinko netieson ir savo nelaimėi pamiršo visa, ką šventa buvo anksčiau regėjusios; mažai lieka ir turinčių pakankamai gerą atmintį sielų - šios kiekvienąsyk, vos pamačiusios ką nors panašaus į tai, kas buvo ten, sukrečiamos ir jau nebevaldo savęs, o koks tai potyris, jos nežino, nes nepakankamai jame susigaudo. Čionykštėse panašybėse visiškai nėra nei teisingumo, nei nuosaikumo, nei ko nors kito, kas būtų sielai vertinga, atšvaito, tačiau, prisiartindami prie šių atvaizdų, kai kurie - nors ir nedaugelis - vis dėlto silpnais [savo juslių] įrankiais vargais negalais įžvelgia atvaizduotųjų rūšį. O paregėti žerintį grožį buvo įmanoma tuomet, kai su laiminguoju būriu stebėjome palaimingą vaizdą bei reginį, mes - sekdami paskui Dzeusą, kiti - galbūt paskui kitą kurį iš dievų; [visi jie] išvydo ir patys buvo išvenčiami į teisėtai palaimin- c giausiais pavadintinus slėpinius, kuriuos mes šventėme

orgijomis, būdami ir patys nesuteršti bei nepatyrę blogybių, kokios tykojo mūsų vėlesniam laikui; išvenčiamiems mums buvo leista ir mes tyroje šviesoje regėjome nesuterštus, paprastus, parimusius ir laimingus reginius, patys taip pat būdami tyri bei nepažymėti [nelyginant antkapiu] tuo, ką, visur nešiodamiesi, dabar vadiname kūnu, supančioti juo tartum austrės [savo kiautais].

Atminčiai tebūnie dėkojama už ilgėjimąsi to, kas buvo anuomet ir apie ką dabar jau nemažai esame pasakoję.

d Kaip jau sakėme, grožis žėrėjo, būdamas su anais dalykais, taigi atkeliavę čionai mes jo spindėjimą ryškiausiai esame patyrę aiškiausia savo jusle - rega: mat iš kūno juslių aštriausia yra rega, tačiau [pats] mąstymas jaja nemato, nes kitaip būtų sukurstęs mumyse baisingą meilę, jei tikrai būtų atsitikę taip, kad koks nors aiškus [mąstymo] arvaizdas taptų prieinamas mūsų regai; tas pat pasakytina ir apie visa kita, ką verta mylėti. Tiktai vieninteliam grožiui teko lemtis būti vaizdžiausiam ir mieliausiam. Tas, kuris nėra ką tik išventintas [į slėpinius] arba yra sugedęs, ne pernelyg smarkiai iš čia veržiasi į ten, grožio grynojo link, raigi, šičia žvelgdamas į tai, kas vadinama tuo vardu, jis žiūrėdamas nepatiria pamaldžios baimės, tačiau, atsidavęs malonumui, keturkojo papratimu bando užlipti ir apvaisinti; jis nebijo įžūliai bendrauti ir nesigėdija, vaikydamsis prigimčiai priešingo malonumo. O tas, kuris išventintas neseniai ir daug yra regėjęs anuometinių [reginių], kai tik išvysta dievišką veidą, gebantį gerai atkartoti grožį arba kokį nors kūno pavidalą, visų pirma pašiurpsta ir ant jo

251

nužengia kažin koks anuometinis [pamaldų išgąstį sukeliantis] siaubas, tad vėliau jis žvelgia į šį [veidą] su pamaldžia baimė kaip į dievybę, ir jei nebūtų pabūgęs išgarsėti kaip visiškas paklaikėlis, savo mylimiems berniukams jis imtų deginti aukas kaip kokiam srabui ar dievui. Vos tik [mylimąjį] pamatęs, [mylėtojas] tartum išsyk pasikeičia, ji krečia šiurpas, išpila prakaitas, jis užsidega neįprastu karščiu. O akimis sugavęs grožio ištekėjimą, [mylėtojas] sušyla, ir šitai sutvirtėja sparno prigimtis: nuo šilumos aplink [sparno] ūglį suminkštėja visa, kas anksčiau nuo sausumo buvo sukietėję ir kliudė augti, o pritekėjus maisto išbrinksta plunksnų diegai, taigi plunksnos pradeda greitai nuo pat šaknų augti per visą sielą; mat pastaroji nuo senų laikų visa buvo plunksnuota. Bet kol tai vyksta, siela visa verda ir veržiasi lauk; kaip tuomet, kai dygsta dantys, krečia šaltis ir sudirgsta dantenos, tą pat patiria ir siela, pradėjus augti sparnams: augindama sparnus, siela tarsi užverda, sudirgsta, jai niežti. Žvelgdama į berniuko grožį ir sugerdama iš ten plūstančias bei srūvančias daleles, kurios kaip tik dėl to ir vadinamos potraukiu, ji sudrėksta ir sušyla, išsigelbs-ti nuo kančios ir nudžiunga. Bet kai jai tenka nutolti [nuo grožio ištekėjimo] ir ji sulysta, tuomet takų, kuriais kalasi plunksnos, angos išdžiūva, užsitraukia, o plunksnų ūgliai uždaromi; gi būdami įkalinti [sielos viduje] drauge su potraukiu, jie, skyrium ieškodami sau išėjimo, tvinksi tarsi pulsas, spaudžia ir duria, o siela, iš vidaus visa ištisai subadyta, aistringai siaučia ir kenčia, bet vis dėlto, prisiminidama tai, kas gražu, džiūgauja. Dėl šių sumišusių potyrių

e keistumo ji kankinasi ir, nežinodama ką daryti, siaučia, o būdama pašėlusį, ji nei naktį įstengia užmigti, nei dieną toje pat vietoje išbūti⁴². Ilgėdamasi ji bėga ten, kur tikisi pamatyti grožio turėtoją; pamačiusi ir save palaisčiusi po-
 252 traukiu, [siela] išlaisvina visa, kas tik anksčiau buvo joje uždaryta, - o tai jai tarsi atokvėpis, nes tą akimirka, kai paliauja dūriai bei kančios, [siela] ir vėl nusiraško saldžiausiąjį malonumą. Savo noru ji niekuomet pastarojo neatsisakytų, grožio turėtoją ji vertina užvis labiau, o motinos, broliai ir visi draugai tuomet būna pamirštami, dėl aplaidumo pražudytą turtą taip pat laiko nieku; paniekinusi visus papročius ir gražaus elgesio nuostatus, kurių taip stropiai laikėsi, ji pasiruošusi vergauti ir gulėti, kur papuolė, - kad tik būtų kuo arčiau troškimo: juk drauge su gebėjimu patirti pamaldžią baimę grožio turėtojo akivaizdoje,
 b [siela] susiranda ir vienintelį didžiausių kančių gydytoją. Šį potyrį, apie kurį kalbu, nuostabus vaike, žmonės vadina Erotu, o išgirdęs, kaip jį vadina dievai, tu, matyt, nusijuoktum. Bene kai kurie iš Homėridų⁴³ pateikia - paėmę iš atmestųjų epų - dvi eilutes apie Erotą, kurių viena yra įžūloka ir nelabai taisyklinga metro požiūriu; o gieda jas taip:

c *Taigi mirtingieji jį Erotu vadina sparnuotu,
 O nemirtingi Pterotū⁴⁴ - dėl to, kad sparnus išaugina.*

Šiais žodžiais galima tikėti, galima ir netikėti; ir vis dėlto tokio mylimųjų potyrio priežastis yra kaip tik ši.

Kuris nors Dzeuso palydovas, pagriebtas [Erotu], įstengia nešti ir sunkesnę sparnuotavardžio naštą. O tie, ku-

rie yra Arėjo pararnautojai ir kartu su juo sukosi [dangaus ratu], kuomet būna sugriebiami Erotu ir pamano, kad mylimasis juos kaip nors skriaudžia, palinksta į žmogūdystes ir yra pasiruošę paaukoti tiek save, tiek ir mylimus d
 berniukus. Šitaip esti kiekvieno dievo arveju: kurio būryje buvo, tą garbindamas bei kiek pajėgia mėgdžiodamas ir gyvena - tol, kol būna nesugadintas ir gyvena šičia po pirmojo užgimimo, ir šitokiu pat būdu - [pamėgdžiodamas savąjį dievą] - bendrauja bei elgiasi tiek su mylimaisiais, tiek ir su kitais. Kiekvienas [mylėtojas] pagal [savąjį] būdą išsirenka iš gražuolių nelyginant Erotą ir pastarąjį, tarsi jis ir būtų pats dievas, pasistato sau ir išpuošia tarsi stabą, lyg ketintų jį garbinti bei kelti prie jo orgijas. Taigi Dzeuso [palydovai] savo mylimajame ieško dzeusiškos sie-
 los: mat jie stebi, ar tas iš prigimties yra filosofas bei linkęs e
 vadovauti, o šitokią suradę įsimyli ir padaro viską, kad [jų mylimasis] taptų kaip tik toks. Todėl, net jei anksčiau šiuo reikalu ir nebuvo užsiėmę, jo stveriasi ir mokosi iš visur, kur tik įstengia [ką sužinoti], taip pat ir patys mėgina, eidami savo pėdsakais, surasti savojo dievo prigimtį, o sėkmę 253
 patiria dėl to, kad būna priverčiami į dievą žvelgti atidžiai; atminties dėka prie jo prisilietę ir prisipildę dieviškojo įkvėpimo, perima dievo papročius bei polinkius - tiek, kiek tik įmanoma žmogui turėti dalį dieve. Šių [gėrybių] priežastimi laikydami mylimąjį, jaučia jam dar didesnę švelnumą ir, tarsi bakchantės semdami iš Dzeuso bei išliedami tai į mylimojo sielą, padaro jį kiek tik įmanoma panašesnį b
 į savąjį dievą. Tie, kurie sekė paskui Hėrą, ieško valdovo b

bruožų turinčio [mylimojo], o tokį suradę su juo visais atžvilgiais elgiasi taip pat. Apolono ar bet kurio kito iš dievų [palydovai], eidami paskui savąjį dievą, ieško tokio vaiko, kuris yra užaugęs artimas jiems [pagal savąją prigimtį], o tokį susiradę, jie, ir parys [savo dievą] mėgdžiodami, ir savo mylimus berniukus įtikinédami [tai daryti] bei pratindami prie tvarkos, arveda juos prie savojo dievo užsiėmimo bei idėjos - pagal tai, kiek kuris pajėgia; savo mylimiems berniukams nejausdami nei pavydo, nei nelaisviems būdingo pykčio, jie visaip mėgina padaryti juos kuo panašesnius tiek į save, tiek ir į dievą, kurį garbina. Taigi, jei iš tiesų mylintys tai, ko siekia, daro taip, kaip sakau, jų siekis ir išvestumas į slėpinius tampa puikūs bei nešantys laimę tam, kurį pasigauna pašėlęs iš meilės jo draugas. O išrinktasis yra pagaunamas štai kaip. Kaip šio mito pradžioje kiekvieną sielą padalijome į tris dalis, dvi iš jų laikydami pavidalu panašiomis į žirgus, o trečiąją dalį - panašia į vadeliotoją, taip ir dabar laikykimės [šitokio suskirstymo]. O iš žirgų vienas, sakome, yra geras, o kitas ne. Tačiau kokia yra gerojo dorybė ar blogojo yda, nekalbėjome, todėl reikia pasakyti dabar. Taigi vienas yra gražaus stoto, iš išvaizdos tiesus ir grakštus, aukštai iškeltu kaklu, dailiai žemyn lenktu snukiu, baltas pažvelgti, juodakis, mylįs šlovę, bet drauge nuosaiikus ir kuklus; teisingos nuomonės draugas, jis klauso neplakamas - vadeliuojamas vien paliepimu ir žodžiu. Kitas - kuprotas, įmitęs, ydingo sudėjimo, galingo sprando, tačiau trumpo kaklo, užriestas-nukis, juodos spalvos, baltaakis, pasruvęs krauju, įžūlumo

bei pagyrūniškumo draugas, aplink jo ausis priželę karčių, todėl jis kurčias ir vargiai paklūsta net rimbui bei akstinui. Kuomet vadeliotojas išvysta erotišką reginį, visą jo sielą įkaitina pojūtis, o jį patį kankina kutulys ir drasko geidulio geluonys; tuomet vadeliotojui paklusnus žirgas, kaip visuomet, taip ir tąsyk būna įveikiamas gėdos, taigi pristabdo savąjį bėgimą, idant neužlėktų ant mylimojo. O kito žirgo jau nei akstinais įmanoma nukreipti, nei botagu apgręžti, - jis šuoluoja iš visų jėgų; suteikdamas visokiausių nemalonumų tiek drauge pakinkytam bičiuliui, tiek ir vadeliotojui, jis verčia juos artintis prie mylimų berniukų ir daryti užuominas apie [kūniškos] meilės malonumą. Aniedu iš pradžių priešinasi, piktindamiesi, kad yra verčiami daryti tai, kas siaubinga ir neteisėta. Bet galų gale, kadangi blogybei nėra jokios ribos, jiedu leidžiasi tempiami, nusileisdami ir sutikdami padaryti tai, kas liepiama. Štai jie priartėjo prie mylimojo ir išvydo žerintį jo žvilgsnį. Šį paregėjus, vadeliotojo atmintis nešama grožio prigimties link ir vėl išvysta ją, užžengusią - drauge su nuosaiikumu - ant švento sosto, o išvydusi pabūgsta ir, pagauta pamaldžios baimės, krenta arbula, drauge neišsvengiamai patraukdama vadeles atgal taip smarkiai, kad abudu žirgai pasodinami ant šlaunų - vienas savo noru, kadangi jis nesipriešina, tačiau įžūlusis labai jau nenoriai. Kai atšlyja atgal, vienas žirgas iš gėdos bei sukretimo visoje savo sieloje apsipila prakaitu, o kitas, vos aprimus žąslų bei kritimo skausmui, vos tik atgavęs kvapą įtiršęs ima plūstis, baisiausiai koneveikdamas ir vadeliotoją, ir kinkinio bičiulį,

d kad šie bailiai ir nevyriškai palikę rikiuotę ir išdavę susitarimą. Versdamas juos prieš norą vėl prisitarti [prie mylimojo], jis vargais negalais nusileidžia, kuomet anieji reikalauja tai atidėti kitam sykiui. Sutartam laikui atėjus, jis primena jiems - apsimerantiems nieko neatmenančiais - apie duotą žodį, vartoja prievartą, žvengia ir tempia, versdamas prisitarti prie mylimų berniukų ir kartoti tas pačias kalbas, o kai tik priartėja, išsiritęs, ištempęs uodegą ir įsikandęs žąslus begėdiškai tempia [pirmyn]. O vadeliotojas, dar stipriau patirdamas tą patį potyrį, atšlyja atgal tarsi nuo ištemptos barjero virvės, dar smarkiau įreždamas žąslus įžūlijam žirgui tarp dantų, sukruvindamas piktžodžiaujantį jo liežuvį bei žandikaulius, o kelius ir šlaunis prispausdamas prie žemės ir suteikdamas skausmo. Kai netikęs žirgas tą pat patiria daugelį sykių ir atsisako savojo įžūlumo, tuomet jis jau klusniai seka vadeliotojo numatymu, o vos išvydęs gražuolį, - pražūva iš baimės. Tai gi tuomet ir atsitinka taip, kad mylėtojo siela seka paskui

255 mylimus berniukus gėdydamasi ir išgąstinga. Juk kaip dievui lygų garbina mylimąjį tas, kuris neapsimeta esąs įsimylėjęs, o iš tiesų tai patiria, tačiau ir pats [mylimasis] iš prigimties yra savojo garbintojo draugas, taigi, net jei anksčiau jis buvo smerkiamas mokyklos draugų ar kieno kito, kurie sakydavę, jog artimai bendrauti su mylinčiu yra gėdinga, todėl mylimąjį ir atstumdavo, tai bėgant laikui jaunystės metas ir būtinybė privers jį priimti šitokį

b bendravimą: juk niekuomet nebuvo nulemta, kad blogas blogam yra draugas, o geras geram - priešas, ne draugas.

Kai [mylimasis], prisileidęs [mylimąjį], pasikalbėjęs su juo ir pabendravęs, iš arti pamato palankumą, būna sukrestas, nes suvokia, jog visų kitų jo draugų bei namiškių draugystė nesuteikia jam nė menkiausios dalies to, ką [jam duoda] dievo įkvėptas draugas. Kuomet ilgainiui įpranta suartėti [su mylėtoju], besiliesdamas su šiuo gimnasijuose ir kitų c suėjimų vietose, ruomet srautas tos versmės, kurią Ganimėdą⁴⁵ mylintis Dzeusas pavadino potraukiu, gausiai išsiliesdamas ant mylėtojo, iš dalies patenka jo vidun, o iš dalies - kai jis tampa perpildytas - išteka išorėn. Kaip kad dvelksmas ar koks nors aidas, atsimušę nuo glotnių bei kietų [paviršių], vėl lekia ten, iš kur atskubėjo, - taip ir grožio srautas vėl grįžta į gražuolį, įeidamas per akis, kaip kad jam įprasta patekti sielon, kuri jau įgijo sparnus; [srautas] sudrėkina sparnų kiaurymes, paspartina sparnų augimą, o mylimojo sielą pripildo meilės. [Mylimasis] nei žino, d ką jis patiria, nei sugeba tai nusakyti, nes, panašiai kaip užsikrėtęs nuo kito akių liga, jis negali surasti jos priežasties: mat nuo jo paslėpta tai, kad mylinčiajame, tarsi veidrodyje, jis mato pats save. Kai anas yra šalia [mylimojo], nurimsta tiek pastarojo, tiek pirmojo kančia, o kai [mylėtojo] greta nėra, mylimasis ilgisi šio taip pat, kaip ir [mylėtojas] jo, nors [mylimojo] meilė tėra tik meilės atvaizdas, e anterotas, - todėl jis ją ir vadina, ir mano esant ne meile, o draugyste. [Mylimasis] geidžia, nors ir silpniau, [mylėtoją] regėti, liestis su juo, glamonėtis, gulėti kartu, taigi, kaip ir galima tikėtis, jis kaip mat tai ir daro. Jiems gulint drauge, nesutramdomasis mylėtojo žirgas suranda, ką pa-

256 sakyti vadeliotojui, ir prašo nors menko malonumo už daugybę patirtų vargų. O mylimojo žirgas neturi ką pasakyti vadeliotojui, todėl jaudindamasis ir sutrikęs [mylimasis] apsikabina [mylėtoją] ir jį glamonėja, bučiuodamas kaip labai prielankų [draugą], o kai tik jie prigula drauge, [mylimasis] negali nesuteikti mylėtojui - jei tik šis to parašytų - jam priklausančios [malonumo] dalies. Tačiau kinkinio bičiulis drauge su vadeliotoju tam priešinasi, besigėdydami ir artisakinėdami. Jei tik nugali geresniosios mąstymo galios, atvesdamos [žmogų] prie tvarkos kasdienėje buityje ir filosofijoje, tuomet [mylėtojas ir mylimasis] palaimingai nugyvena čionykštį gyvenimą - sutardami, susitvardydami ir būdami padorūs, pavergę tai, kas sieloje pagimdo ydą, o tai, kas išugdo dorybę, - išlaisvinę. Numirę ir tapę sparnuoti bei lengvi, jie vienos iš trejų tikrai olimpinių rungčių laimi pergalę⁴⁶, už kurią didesnio gėrio nėra pajėgus žmogui suteikti nei žmogiškasis nuosaikumas, nei dieviškasis šėlas. Bet jei jie gyvens grubesnę ir filosofijai svetimą, bet garbės ištroškusį gyvenimą, tuomet galima tikėtis, kad abu nesutramdomi jų žirgai, netikėtai užklupę [mylėtojo ir mylimojo] sielas - apgirtimo ar kokio kito nerūpestingumo akimirka - suves juos draugėn ir privers pasirinkti bei atlikti tai, ką dauguma vadina pačia palaimingiausia skirtimi. Sykį tai atlikę, jie ir likusį [laiką] griebis šito, tačiau tik retkarčiais, nes tai neatitinka viso jų mąstymo nuostatų. Šie taip pat yra vienas kitam draugai, tačiau blogesni už anuosius; [vis dėlto] jie nesiskiria vienas su kitu ne tik tol, kol būna įsimylėję, bet ir paliove

mylėti, manydami, kad, jei tik sykį vienas kitam yra davę didžiausios ištikimybės priesaikas, jau nevalia šių sulaužyti ir susipykti. Numirę jie palieka kūną ir, nors būdami besparniai, jau būna įgiję troškimą užsiauginti sparnus, tad ir jie už savąjį meilės šėlą gauna toli gražu ne menką pergalės dovaną. Mat nėra tokio įstatymo, kad nužengtų į tamsą bei klajotų po žeme jau įžengusieji į padangės kelionę, tačiau jiems skirtas spindintis gyvenimas ir yra lemta, kartu keliaujant, būti laimingiems, o kuomet [iš naujo] užgims, meilės dėka įgyti vienodus sparnus.

Štai kiek daug dieviškų [dovanų] suteiks tau, vaike, mylėtojo draugystė. O artumas su nemylinčiu, atskiestas mirtingųjų nuosaikumu, šykščiai taupantis mirtingųjų papročiu, pagimdantis draugo sieloje nelaisviesiems įpraštą būdą, kurį dauguma liaupsina kaip dorybę, nulems vien tai, kad siela devynis tūkstančius metų neprotingai blaškysis žemėje ir po žeme.

Brangus Erotai, štai tau ir padovanota ši gražiausia bei geriausia - pagal mūsų jėgas - palinodija, kurią Faidro dėka buvau priverstas išsakyti, pasitelkdamas, be kita ko, poetiškus įvardijimus. Bet jei tu atleidi man už ankstesnius žodžius ir pritari pastariesiems, būk palankus ir gailėstingas - neatimk iš manęs ir įpykęs nepražudyk meilės meno, kurį tu man padovanojai; padaryk, kad gražuoliams tapčiau dar brangesnis nei dabar. O jei ankstesnėje kalboje Faidras ir aš pasakėme ką nors šiurkštaus, kaltink dėl to Lisiją kaip anos kalbos tėvą; atitolink jį nuo šitokių kalbų ir nukreipk į filosofiją, kaip į ją jau pakrypęs jo bro-

lis Polemarchas⁴⁷; [šitaip daryk], idant šis Lisijo mylėtojas jau nedvejoję, kaip dabar, tačiau skirtų visą savo gyvenimą vien Erotui ir filosofinėms kalboms.

FAIDRAS. Meldžiuosi su tavimi, Sokratai; jei tai yra c mums geriau, tegul ir įvyksta. Seniai stebiuosi tavo kalba - kiek gražesnę už pirmąją sukūrei. Taigi net baiminuosi, kad Lisijas nepasirodytų man menkas, jei sumanytų su ja palyginti kokią kitą [savo kalbą]. O nuostabūs, juk kažkuris iš valstybės vyrų⁴⁸ neseniai jį šitaip pat plūsdamas gėdino, o bardamas visą laiką vadino logografu. Taigi greičiausiai [Lisijas] iš savigarbos liausis rašęs.

SOKRATAS. Juokingą, jaunuoli, dalyką paistai ir smar- d kiai klysti dėl savo draugo, jei laikai jį kokiu bailiu. Gal taip pat ir apie jį plūdusį manai, jog tai, ką kalbėjo, kalbėjo gėdindamas?

FAIDRAS. Taip atrodė, Sokratai. Juk žinai ir pats, kad galingiausi ir gerbiamiausi poliuose žmonės gėdijasi tiek rašyti kalbas, tiek ir palikti savo rašinių, bijodami nešlovės ateityje - idant nebūtų vadinami sofistais.

e SOKRATAS. Tu nežinai, Faidrai, apie Saldujį Vingį⁴⁹ {kad jis buvo pavadintas pagal didįjį vingį Nile}, o be [šio] Vingio tu dar nežinai, jog iš valstybės vyrų geriausiai apie save galvojętys labiausiai trokšta rašyti kalbas ir palikti savo rašinius; parašę kokią kalbą, jie taip pamalonina ją giriančius, kad pirmiausia įrašo tuos, kurie kiekviena pasitaikiusia proga juos pagyrė.

FAIDRAS. Kaip tai kalbi? Mat aš nesusigaudau.

258 SOKRATAS. Nejau nesusvoki, kad valstybės vyro sura-

šytame porvarkyje, jo pradžioje, pirmasis būna įrašomas jį pagyręs?

FAIDRAS. Kaip?

SOKRATAS. „Nutarė“, - sako jis, - „susirinkimas“ arba „tauta“, arba abudu; ir „kaip pasiūle“ - o čia labai pagarbiai ir šlovinančiai potvarkio surašytojas pamini save patį - po to išdėsto [įstatymo turinį], parodydamas savo išmintį jį gyrusiems, kartais visą potvarkį padarydamas labai ilgą. Ar šitai tau atrodo kas nors kita, negu užrašyta kalba? b

FAIDRAS. Man - ne.

SOKRATAS. Taigi jei šis [įstatymas] būna priimamas, kūrėjas išeina iš teatro pradžiugintas. Bet jei būna atmeta- mas, jei [pateikėjas] kalbų kūrime tampa bedalis, o kalba neverta užrašymo - tuomet liūdi ir jis pats, ir jo draugai.

FAIDRAS. Ir net labai.

SOKRATAS. Taigi aišku, kad jie šios veiklos nenieki- na, tačiau, priešingai, žavisi ja.

FAIDRAS. Net smarkiai.

SOKRATAS. Ir ką? Jei tik atsiras toks gabus oratorius ar karalius, kad, įgijęs Likurgo, Solono ar Darijaus galią⁵⁰, c polyje taps nemirtingu logografu, ar neprilygins savęs die- vui dar gyvas būdamas, o gimšiantieji ateityje ar nema- nys apie jį taip pat, žvelgdami į jo raštus?

FAIDRAS. Ir net labai.

SOKRATAS. Tad negi manai, jog kas nors iš tokių žmo- nių, kad ir kaip smarkiai nekėsdamas Lisijo, peikia vien tai, kad šis rašo?

FAIDRAS. Juk iš to, ką sakai, panašu, jog tai neįmano-

ma; kitaip, atrodo, jis peiktų tai, ko trokšta pats.

d SOKRATAS. Todėl kiekvienam aišku, kad pats savaime kalbų rašymas nėra gėdingas.

FAIDRAS. Tai kas tuomet gėdinga?

SOKRATAS. Taigi manau, kad gėdinga yra štai kas - kalbėti ir rašyti ne gražiai, tačiau bjauriai ir blogai.

FAIDRAS. Tai aišku.

SOKRATAS. Kokio tad esama būdo rašyti gerai arba, priešingai, blogai? Gal reikia mums Faidrai, apie tai išklausinėti Lisiją ar ką kitą, kadaise rašiusį arba rašysiantį, ir nesvarbu, parašys jis ką nors apie visuomenės ar privačius reikalus, eilėmis, kaip poetas, ar be metro - kaip kiekvienas iš mūsų?

e FAIDRAS. Tu klausai, ar reikia, o juk, tiesą sakant, kam ir gyventi, jei ne dėl šios rūšies malonumų; juk ne dėl tų malonumų, pirma kurių eina kentėjimas - mat kitaip jų nė nepajustum, o juk šitaip esti vos ne su visais kūno malonumais, todėl juos teisėtai ir vadina vergiškais.

SOKRATAS. Taip, laisvo laiko mes turime, o ir cikados virš mūsų galvų gieda, šnekasi tarpusavy, kaip įprasta per patį karštį; beje, man regis, jos ir žvelgia į mus, tad pastebėjusios, kad ir mes, kaip daugelis, vidurdienį nesikalbame, o dėl minčių tingumo jų užliūliuoti snūduriuojame, tuomet teisėtai mus išjuoks, maudydamos, jog čia, jų prieglobstin, atėjo ir - tarsi avys vidury dienės - prie šaltinio miega kažin kokie vergai. Bet jei pamatys, kad mes šnekėdamiesi nepasiduodame jų žavesiui ir plaukiame pro jas tarsi pro Seirėnas⁵¹, tuomet sužavėtos, ko gero, skirs mums

tą garbingą dovaną, kurią gavo iš dievų tam, kad išdalytų žmonėms.

FAIDRAS. Bet ką gi tokio jos gavo? Aš, matyt, apie tai nė negirdėjau.

SOKRATAS. Nedera Mūzas⁵² mylinčiam žmogui būti apie tai net negirdėjus! Anot padavimo, cikados kadaise buvo žmonės - dar prieš Mūzų gimimą. O kai užgimė Mūzos ir atsirado giedojimas, kai kurie tuometiniai žmonės buvo taip apžavėti šio malonumo, jog dėl giesmių užmiršdavo valgi bei gėrimą ir užsimiršę mirdavo, - iš jų tad vėliau ir kilo cikadų gentis; mat jie iš Mūzų gavo štai kokią dovaną: užgimus jiems nereikia maisto, tačiau jie išsyk, be valgio ir gėrimo, pradeda giedoti - tol, kol numirs, o jau tuomet keliauja pas Mūzas pranešti, kas iš žemėje gyvenančių žmonių kurią jų garbina; Terpsichorei pranešę apie tuos, kurie pagerbė ją rareliais, laimi aniems jos palankumą; o Eratō malonę laimi tiems, kurie išaukštino ją meilės dainomis; ir šitaip visų kitų Mūzų palankumą - pagal kiekvienos garbinimo būdą. Vyriausiajai Mūzai, Kaliopei, ir einančiai po jos Uranijai jie praneša apie žmones, savo gyvenimą skyrusius filosofijai ir garbinančius tai, ką šios Mūzos globoja: mat tarp Mūzų šios dvi labiau už visas kitas susijusios su dangumi ir dieviškais bei žmogiškais mokymais, todėl ir jų balsas visų nuostabiausias - taigi dėl daugelio priežasčių mudviem dera kalbėtis, o ne miegoti vidurdienį.⁵³

FAIDRAS. Tad, aišku, kalbėsime.

SOKRATAS. Vadinasi, mums teks išnagrinėti - tai mes e

ką tik ir ketinome padaryti - nuo ko priklauso kalbėjimas bei rašymas gerai arba blogai.

FAIDRAS. Be abejo.

SOKRATAS. Idant kalba būtų gera ir puiki, ne jau oratoriaus protas neprivalo suvokti tiesos apie dalyką, kurį ruošiasi aptarti?

260 FAIDRAS. Štai ką apie tai girdėjau, brangus Sokratai: besirengiančiam tapti oratoriumi nebūtina suprasti, kas iš tiesų yra teisinga - pakanka žinoti vien tai, kas atrodo teisinga daugumai, kuri ir spręsi; tą pat galima pasakyti ir apie tai, kas iš tiesų gėra ir puiku - pakanka vien žinoti, kas tokiu laikoma. Tik taip įmanoma įtikinti, o ne tiesos padedamam.

SOKRATAS. Tai turėtų būti „žodis neatmestinas“⁵⁴, Faidrai, jei taip kalba išmintingi žmonės, bet vis dėlto reikia išnagrinėti, ar jame esama prasmės, todėl nevalia neatkreipti dėmesio į tai, ką dabar pasakei.

FAIDRAS. Tu teisus.

SOKRATAS. Išnagrinėkime tai štai kaip.

FAIDRAS. Kaip?

b SOKRATAS. Tarkime, įtikinėčiau tave įsigyti žirgą kovai su priešu, tačiau mes abu nežinotume, kas yra žirgas; beje, ir apie tave žinočiau vien tai, kad Faidras žirgu laiko prijaukintą gyvulį su didelėmis ausimis.

FAIDRAS. Tai, Sokratai, būtų juokinga.

SOKRATAS. Kol kas dar nebūtų juokinga, bet šitaip atsitiktų, jei rimtai griebčiausi tave įtikinėti - sukūręs liaupsinančią kalbą asilui, vadindamas jį žirgu, - kad tikrai verta

ši padarą įsigyti ne tik namams, bet ir karo žygiui, nes jis pravers mūšyje, gabenant krovinį ir dar daug kur kitur... c

FAIDRAS. Štai tai jau būtų iš tiesų juokinga.

SOKRATAS. Bet ar nėra geriau tai, kas juokinga, negu tai, kas baisu ir priešiška?

FAIDRAS. Akivaizdu.

SOKRATAS. Tad štai, kai oratorius, nežinantis, kas yra gėris, o kas - blogis, kreipsis į tokius pat neišmanančius piliečius, idant juos įtikintų, bet šįsyk ims liaupsinti ne asilo šėšėlį, pateikdamas jį kaip žirgą, bet blogį, pateikdamas jį kaip gėrį; be to, atsižvelgdamas į minios nuomonę, įtikins ją atlikti ką nors bloga vietoj gėra, kokių vaisių, d tavo manymu, vėliau atneš jo gražbylystės sėja?

FAIDRAS. Ne itin tinkamų.

SOKRATAS. Beje, mano mielas, ar ne pernelyg smarkiai užsipuolame iškalbos meną? O jis, ko gero, šitaip mums paprieštarautų: „Kokius niekus čia tauškiate, keistuoliai? Nė vieno, nežinančio tiesos, neverčiu mokytis kalbėti, bet, priešingai, jei mano patarimas ko nors vertas, tegul vien suradęs tiesą vėliau pas mane ateina, nes aš drįstu [teigti] štai ką: net žinantis tiesą be manęs nesuras geresnės priemonės paveikiai įtikinėti“.

e FAIDRAS. O ar jis, šitaip kalbėdamas, nebūtų teisus?

SOKRATAS. Sutinku, jei šiam atvejui tinkantys įrodymai paliudys, kad tai - menas. Mat justai, tarsi girdėčiau kai kuriuos iš jų čia prisiartinant ir liudijant, jog gražbylystė nėra menas, o tik tolimas jam įgūdis. Kaip yra pasakęs lakonietis, be tiesos suvokimo tikro kalbos meno pasiekti

nejmanoma, ir šito niekuomet nebus galima padaryti.

261 FAIDRAS. Šie įrodymai, Sokratai, yra būtini, todėl atvesk juos čionai ir išardyk, ką ir kaip jie tvirtina.⁵⁵

SOKRATAS. Taigi ateikite, kilnieji tvariniai, čionai ir įtikinkite nuostabių vaikų tėvą Faidrą, kad, jeigu šis pasirodys nepakankamai patyręs filosofijoje, niekuomet nesugebės ir apie ką nors kalbėti; o Faidras tegul jums atsa-kinėja.

FAIDRAS. Klausinėkite.

SOKRATAS. Ar iškalbos menas nėra, apskritai paėmus, menas suvilioti sielas žodžiais - ne tiktai teismuose ir kituose piliečių susirinkimuose, bet ir privačiai? Jis visuomet b tas pat, nesvarbu, ar kalbėtume apie smulkmenas, ar apie svarbius dalykus, be to, kam tik iškalbos meną teisingai taikytumei - svarbiems reikalams ar nesvarbiems - jis nuo to nepavirsta nei labiau, nei mažiau vertingu; o gal tu apie tai esi girdėjęs ne taip?

FAIDRAS. Prisiekiu Dzeusu, ne visiškai taip: mat įgudusiai kalba ir rašo visų pirma bylinėdamiesi, be to, įgudusiai kalba tautos susirinkime, tačiau daugiau negirdėjau, [kur tai būtų taikoma].

SOKRATAS. Vadinasi, tu girdėjai tiktai apie tuos gražbylystės patarimus, kuriuos Ilijone parašė Nestoras ir Odisejas, idant turėtų ką veikti laisvalaikiu; o apie Palamedo⁵⁶ priesakus nesi girdėjęs?

FAIDRAS. Bet aš, prisiekiu Dzeusu, nesu girdėjęs ir apie Nestoro patarimus, jei tik iš Gorgijo⁵⁷ nepadarysi kokio nors Nestoro, o iš kokio Trasimacho⁵⁸ ar Teodoro⁵⁹ - Odisejo.

SOKRATAS. Galbūt, bet palikime juos. Tu man pasakyk, ką teisme veikia besibylinėjančios pusės: ar jos nesiginčija, o gal tai pavadintume kaip kitaip?

FAIDRAS. Ne, kaip tik taip.

SOKRATAS. Jos ginčijasi apie tai, kas teisinga ir kas neteisinga?

FAIDRAS. Taip.

SOKRATAS. Ir tas, kuris tai atlieka įgudusiai, įstengs tą patį dalyką tiems patiems klausytojams pateikti vienašy-
kaip teisingą, o kitąsyk - jei tik įsigeis - kaip neteisingą? d

FAIDRAS. Na ir ką?

SOKRATAS. Beje, ir tautos susirinkime tas pats dalykas pasirodys piliečiams kartais kaip geras, o kartais - atvirkščiai.

FAIDRAS. Taip.

SOKRATAS. Nejaugi mes nežinome, kaip paveikiai kalba Elėjos Palamedas⁶⁰: mat jo klausytojams tas pats dalykas pasirodo panašus ir nepanašus, vienis ir daugybė, ry-
mantis ir lekiantis.

FAIDRAS. Taip, be abejo.

SOKRATAS. Vadinasi, ginčo menas yra pritaikomas ne tiktai teisme ir tautos susirinkime, bet, matyt, tai yra e kažin koks vieningas menas (jeigu jau tai yra menas), vienodai pritaikomas viskam, apie ką tik kalbėtume: juk jo dėka kiekvienas pajėgs viską, kas tik įmanoma, padaryti panašų į viską, kas tik įmanoma, ir išvesti dienos švieson kitą [kalbėtoją] su jo miglotais prilyginimais.

FAIDRAS. Kaip tu tai sakai?

SOKRATAS. Geidžiantiems suvokti, man regis, galima išaiškinti taip: ar lengviau apsigauti, tarp daiktų esant dideliui ar mažam skirtumui?

262 FAIDRAS. Esant mažam.

SOKRATAS. Ar perėjimas prie priešybės nebus mažiau pastebimas, jeigu jį atliksime laipsniškai, o ne išsyk?

FAIDRAS. O kaipgi kitaip?

SOKRATAS. Vadinasi, besiruošiantis apgauti kitą, neapsigaudamas pats, privalo puikiai išmanyti visko, kas tik būva, panašumą ir nepanašumą.

FAIDRAS. Tai būtina.

SOKRATAS. O ar įstengia neišmanęs tiesos nė apie vieną iš dalykų atskirti nepažinto dalyko panašumą į kitus dalykus - nesvarbu, ar šis [panašumas] būtų mažas, ar didelis?

FAIDRAS. Tai neįmanoma.

SOKRATAS. Taigi aišku, jog tų, kurių nuomonė apie tai, kas būva, neteisinga ir kurie leidžiasi apgaunami, nelaimės priežastis yra kažin koks panašumas tarp daiktų.

FAIDRAS. Taip, šitaip būna.

SOKRATAS. O ar įmanoma, jog kiekvieną kartą nuklystantis nuo esybės prie jos priešybės įstengtų įgudusiai pasitelkti laipsniškus perėjimus, remdamasis panašumu tarp daiktų, ir ar jis pats išvengs klaidos, jei nežino, kas yra tas ar kitas iš tų daiktų, kurie esti?

FAIDRAS. Šitai yra neįmanoma.

c SOKRATAS. Taigi, mano drauge, kas nežino tiesos, o tik vaikosi nuomonių, to, matyt, kalbos menas bus juokingas ir nevykęs.

FAIDRAS. Ko gero, taip.

SOKRATAS. Gal nori pažvelgti, kas, mūsų sprendimu, tavo čionai atsineštoje Lisijo kalboje ir mūsų čia pasakytose kalbose buvo nevykę, o kas - meistriška?

FAIDRAS. Kuo labiausiai geidžiu, nes kol kas mudu šnekame tartum tuščiažodžiaudami, nepateikdami pakanamų pavyzdžių.

SOKRATAS. Regis, tai tik atsitiktinumas, kad abidvi kalbos parodo, kaip žmogus, nors ir žinantis tiesą, vis dėlto, kalbas paversdamas pramoga, gali savo klausytojus [nuo jos] nuvilioti; dėl to, Faidrai, kaltinu čionykščius dievus, o galbūt ir šie Mūzų šaukliai - giesmininkai mums virš galvų - mums įkvėpė šį sugebėjimą; mat bent jau aš visiškai neturiu dalies iškalbos mene.

FAIDRAS. Tebūnie taip, kaip sakai, bet vis dėlto savo mintį paaiškink.

SOKRATAS. Nagi, perskairyk man Lisijo kalbos pradžia.

FAIDRAS. „Žinai mano ketinimus, taip pat jau girdejai ir apie tai, ką laikau mudviem naudinga, jeigu jie bus įvykdyti. Tad manau, jog tai, kad nesu tavęs įsimylėjęs, nesukliudys manajam prašymui: mat įsimylėję vėliau gailisi...“

SOKRATAS. Palauk - juk mudu norėjome parodyti, kur [Lisijas] klysta ir ką jis daro nevykusiai, ar ne? 263

FAIDRAS. Taip.

SOKRATAS. Tad nejaugi nėra kiekvienam aišku, kad su kai kuo čia sutinkame, o kai kas mus pikcina?

FAIDRAS. Tavo mintį, regis, pagaunu, tačiau kalbėk aiškiau.

SOKRATAS. Kuomet kas nors užsimena apie geležį ar sidabrą, ar mes visi nemąstome apie vieną ir tą patį dalyką?

FAIDRAS. Aišku, kad apie vieną ir tą patį.

SOKRATAS. O jei kas pamini teisingumą ir gerį - ar kiekvienas neaiškina jų savaip ir ar čia mes nesiskiriame tiek vienas nuo kito, tiek patys nuo savęs?

FAIDRAS. Ir net labai.

b SOKRATAS. Vadinasi, kai kuriais atžvilgiais mes suriame, o kai kuriais - ne.

FAIDRAS. Taip, tikrai.

SOKRATAS. Tad kur mus lengviau apgauti ir kur iškalbos galia didesnė?

FAIDRAS. Aišku, ten, kur klaidžiojame be tako.

SOKRATAS. Vadinasi, ketinantis stvertis iškalbos meno visų pirma privalo atlikti teisingą perskyrą ir susivokti, kur slypi kiekvienos iš [šio meno] atmainų požymis - tiek tos, kurioje dauguma neišvengiamai klaidžioja, tiek tos, kurioje ne.

c FAIDRAS. Kas šitai suvoktų, Sokratai, perprastų įsta-
bią atmainą...

SOKRATAS. Vėliau, manyčiau, kiekvienu atskiru arveju jis neturi išleisti iš akių, bet - priešingai - kiek tik įmanoma ryškiau pajusti, kokiai rūšiai priklauso tai, apie ką jis rengiasi šnekėti.

FAIDRAS. Akivaizdu.

SOKRATAS. Na ir ką, ar meilę priskirsime tiems dalykams, dėl kurių nesutariama, o gal ne?

FAIDRAS. Ir dar kaip nesutariama - juk kaip, tavo mąnymu, priešingu atveju tau būtų pavykę apie ją išsakyti viską, ką tik neseniai prikalbėjai: kad ji - pražūtis ir mylėtojai, ir jo mylimajam, o, kita vertus, ji - didžiausias gėris? d

SOKRATAS. Esi visiškai teisus, bet atsakyk dar štai ką, nes aš, būdamas dievo apimtas, ne visiškai atmenu, ar savo kalbos pradžioje pateikiau meilės apibrėžimą?

FAIDRAS. Taip, prisiekiu Dzeusu, ir dar ypač vykusį.

SOKRATAS. Na matai! Tad štai kaip smarkiai, remiantis šiais tavo žodžiais, Achelojo dukterys nimfos ir Hermio sūnus Panas⁶¹ viršesni iškalboje už Kefalo sūnų Lisiją: arba klystu, arba Lisijas savo meilės kalbos pradžioje priverė mus Erotą palaikyti viena iš būtybių - be abejo, tokia, e kokia jam pačiam buvo paranki, ir šitaip surentė visą savo kalbą nuo pradžios ligi pabaigos; nori, mes dar syki perskaitysime kalbos pradžią?

FAIDRAS. Jei tik tau norisi, tačiau to, ko tu ieškai, joje nėra.

SOKRATAS. Perskaityk, idant išgirsčiau jį patį.

FAIDRAS. „Žinai mano ketinimus, taip pat jau girdėjai ir apie tai, ką laikau mudviem naudinga, jeigu jie bus įvykdyti. Tad manau, jog tai, kad nesu tavęs įsimylėjęs, ne- 264
sukliudys manajam prašymui: mat įsimylėję vėliau, kuomet išblėsta jų aistra, gailisi dėl savo priclankaus požiūrio“.

SOKRATAS. Kaip matyti, jo [rašinyje] visiškai nėra to, ko mes ieškome: juk jis stengiasi, kad samprotavimas plauktų ne nuo pradžios, o nuo galo - ant nugaros atbulai; jis pradeda tuo, kuo įsimylėjęs pabaigtų savo aiški-

nimąsi su mylimuoju. O gal aš, brangus mano Faidrai, esu neteisus?

b FAIDRAS. Iš tikrųjų, Sokratai; tai, apie ką jis čia šneka, yra kalbės pabaiga.

SOKRATAS. O visa kita? Ar neatrodo, kad šioje kalboje viskas yra išbarstyta kaip papuošė, ir neįmanoma akivaizdu, kad būtent tai, kas pasakyta antroje vietoje - o ne kiti teiginiai - būtinai ir privalo užimti antrąją vietą; man, kaip nemokšai, pasirodė, kad šis rašytojas drąsiai kalbėjo viską, kas tik jam šaudavo į galvą. Ar įžvelgi kokią nors būtinybę, kad [kalbų] rašytojai viską sudėliotų tokia tvarka, kaip Lisijo?

c FAIDRAS. Tu pernelyg malonus, jei laikai mane gebančiu šitaip kruopščiai išnagrinėti visas jo rašinio ypatybes.

SOKRATAS. Tačiau galėtumei pasakyti nors štai ką - kad kiekviena kalba privalo būti sustatyta tarsi gyva būtybė: jai būtina turėti kūną su galva bei kojomis, o stumuo ir galūnės turi tarpusavyje derėti ir atitikti visumą.

FAIDRAS. O kaip kitaip!

SOKRATAS. Tad ir pažvelk, ar šitaip esti ir tavojo bičiulio kalbos atveju - aptiksi ją niekuo nesiskiriant nuo įrašo, d kuris, kaip pasakojama, buvo ant frygo Mido⁶² antkapio.

FAIDRAS. Koks tai įrašas ir kuo jis ypatingas?

SOKRATAS. Štai koks:

*Vario mergelė esu, parimusi ant Mido kapo.
Vandenys kolei sruvens ir kol medžiai kupliai sužydėję,
Čia likdama visados - ant kauburio šio apraudoto -
Skelbiu praeinantiems aš, kad Midas palaidotas šičia.*

Manau, pastebėjai, kad čia nesvarbu, kurią eilutę e skaitytum pirmą, o kurią - paskutinę.

FAIDRAS. Tu, Sokratai, išjuoki mūsų kalbą?

SOKRATAS. Palikime tad ją, idant tavęs nepykintume; nors, kaip man regis, joje esama daug pavyzdžių, į kuriuos praverstų atkreipti dėmesį, vis dėlto juos mėgdžioti nelabai derėtų. Pereikime tad prie kitų kalbų - jose, man atrodo, būta kažin ko ypataus, į ką reikėtų atsižvelgti norintiems tyrinėti iškalbos meną. 265

FAIDRAS. Ką turi omenyje?

SOKRATAS. Šios dvi kalbos buvo priešingos viena kitai: vienoje iš jų buvo tvirtinama, kad reikia pataikauti mylinčiam, o kitoje - nemylinčiam.

FAIDRAS. Ir net ypač smarkiai tvirtinama.

SOKRATAS. Aš maniau tave pasakysiant „pašėlusiai“, nes tai būtų tiesa, o būtent jos aš ir siekiau: juk mes teigėme meilę esant kažin kokiu šėlu - neįaugi ne?

FAIDRAS. Taip.

SOKRATAS. O šėlo esama dviejų rūšių - vienas kyła kaip žmoniškų susirgimų pasekmė, o kitas dėl dieviško nukrypimo nuo to, kas visuotinai priimta.

FAIDRAS. Taip, be abejonės.

SOKRATAS. Keturių dievų sukeltą dieviškąją šėlą mes padalijome į keturias dalis: pranašišką įkvėpimą priskyrimė Apolonui, išventinimą į slėpinius - Dionisui, kūrybinį šėlą - Mūzoms, o kervirtąją dalį - Afroditei ir Erotui, ir tvirtinome [ši] meilės šėlą esant visų geriausia; o kaip mes pavaizdavome meilės būseną, aš nežinau - galbūt prisilie-

tėme prie kažin ko, būdingo tiesai, o gal ir nukrypome į šalį, tačiau, prijungę ne tokį jau neįtikimą svarstymą, mes su de-
 ramu pamaldumu pašlovinome mitišku himnu nuostabių
 c jaunuolių globėją Erotą - mano ir tavo, Faidrai, viešpatį...

FAIDRAS. O klausytis man buvo tikrai malonu!

SOKRATAS. Iš viso to pamėginkime suvokti vieną da-
 lyką - kaip mūsų svarstymas nuo peikimo galėjo pereiti į
 gyrių.

FAIDRAS. O kaipgi tai, tavo manymu, [įvyko]?

SOKRATAS. Man regis, kiti dalykai iš tiesų tebuvo
 pasakyti kaip pokštas, o jei kas pajėgtų meno dėka su-
 d vokti štai šių dviejų kažkaip atsitiktinai paminėtų rūšių
 reikšmę, tai padaryti itin pageidaujama.

FAIDRAS. Kokių gi [rūšių]?

SOKRATAS. Aprėpdami vieningu žvilgsniu daug kur
 išsibarsčiusius dalykus, [siekėme] sujungti į vieną idėją,
 idant, kiekvienam iš jų suteikiant apibrėžimą, taptų aiš-
 kus pamokymo turinys - juk šitaip mes ką tik ir darėme,
 kalbėdami apie Erotą: pirmiausia apibrėžėme, kas jis yra,
 o jau po to - neaišku, blogai ar gerai, - ėmėme svarstyti;
 kaip tik todėl mūsų samprotavimas ir tapo aiškus bei pats
 su savimi sutinkantis.

e FAIDRAS. O ką, Sokratai, tu vadini antrąja rūšimi?

SOKRATAS. Tai - priešingai - yra gebėjimas visa ką
 skirstyti į rūšis, pagal prigimtinius narius, siekiant šiuo
 veiksmu nesuardyti nė vienos iš dalių, kaip kad pasitaiko
 nevykusiems virėjams; pavyzdžiui, abiejose neseniai mūsų
 pasakytose kalbose mes nemąstančiąją sielos dalį pris-

kyrėme kažin kokiai vienai bendrai rūšiai: panašiai kaip 266
 vieningame žmogaus kūne iš prigimties esama dviejų ben-
 dravardžių dalių, kurios vien tik vadinamos „kairiaja“ arba
 „dešiniąja“, taip esti ir su beprotybės būseną, mummyse su-
 darančia - kaip pripažino abidvi mūsų kalbos - iš prigim-
 ties vieningą rūšį, tačiau viena kalba šioje [rūšyje] išskyrė
 kairėn nukreiptą dalį ir tol nesustojo šitaip skirstydama,
 kol neaptiko ten kažin kokios „kairiaja“ vadinamos meilės,
 pastarąją visiškai teisėtai pasmerkdamą, tuo tarpu kita mū-
 sų kalba atveda mus prie „dešinėsios“ šėlo dalies, bendra-
 vardės pirmajai [tos pačios rūšies daliai], ir aptinka ten
 tam tikrą dieviškąją meilę, atiduodama šiai pirmenybę ir b
 išgirdama ją kaip didžiausių mums tenkančių gėrybių
 priežastį.

FAIDRAS. Kalbi kuo teisingiausiai.

SOKRATAS. Aš ir pats, Faidrai, esu šitokių perskyrų
 bei apibendrinimų mėgėjas, idant pajėgus būčiau ir kal-
 bėti, ir mąstyti. Jei pamatau, kad kas nors kitas iš prigim-
 ties įstengia visa ką apžvelgti, [sutelkdamas tai] į vieną
 daiktą ir [suskiirstydamas] į daugybę [rūšių], šitokią sekio-
 ju „pedsakais jo iš paskos - tarsi dievą“⁶³. Taigi ar teisingai
 šaukiu tuos, kurie sugeba šitai daryti, ar neteisingai, nežino
 dievas, o iki šiol aš juos vadinu dialektikais. Dabar pasa-
 c kyk, kaip pavadinti tuos, kurie išsimokslino pas tave ir pas
 Lisiją: ar tai ir yra būtent tas iškalbos menas, kurio dėka
 Trasimachas ir kiti tiek patys yra tapę išmintingi kalbėti,
 tiek ir kitus šitokiais daro, jei šie panori jiems nešti dova-
 nas kaip valdovams?

FAIDRAS. Vyr'ai jie karališki, tačiau neišmanantys to, apie ką klausinėji. Bet manau, jog tu teisingai anąją [daiktų tyrinėjimo] rūšį pavadinai dialektine. Tuo tarpu iškalbą atitinkanti [tyrinėjimo rūšis], man atrodo, kol kas vis dar *d* pasprunka nuo mūsų.

SOKRATAS. Kaip sakai? Ne jau galėtų būti dar kas nors gražaus, kas, atmetus šiuos [dialektikos įrankius], vis tiek būtų laikoma menu? Šiaip ar taip, nei man, nei tau nedera į tai nepagarbiai numoti ranka, todėl ir pravartu likusį laiką pakalbėti apie tai, kas gi yra tas iškalbos menas.

FAIDRAS. [Šnekama apie tai], Sokratai, netgi labai daug - knygose, kurios parašytos apie iškalbos meną.

SOKRATAS. Ir gerai priminei. Manau, kad visų pirma, kalbos pradžioje, privalo būti įžanga. Juk šitai tu vadini *e* [iškalbos] meno subtilybėmis - ar ne?

FAIDRAS. Taip.

SOKRATAS. O antroje vietoje - koks nors išdėstymas, o po jo - paliudijimai, trečioje - įrodymai, ketvirtoje - tikėtini samprotavimai. Manau, kad šauniausias kalbų Daidalas, tas vyras iš Bizantijo⁶⁴, mini dar ir patvirtinimą bei pakartotinį patvirtinimą.

FAIDRAS. Tu kalbi apie dorybingąjį Teodorą?

267 SOKRATAS. O kodėl gi ne? [Jis dar teigia, jog] ir kalbinimo kalboje, ir gynimosi kalboje reikia pasitelkti paneigimą ir pakartotinį paneigimą. Nejaugi viešumon pagarbiai neišvesime gražiausiojo Eueno iš Paroso⁶⁵, kuris pirmasis išrado šalutinį paaiškinimą bei netiesioginius pagyrimus; sakoma, kad jis, idant būtų lengviau atsimin-

ti, savo netiesioginius papeikimus išdėstė eilėmis - mat išmintingas buvo vyras. Teisijui⁶⁶ ir Gorgijui leisime miegoti, nes jie manė, jog tai, kas tikėtina, yra labiau gerbtina už tai, kas teisinga, o savojo žodžio galia jie menkus dalykus priverčia atrodyti didžiais, o didžius - menkais, *b* naujus dalykus atrodyti senoviškai, o senus - naujai; visiems [gyvenimo atvejams] jie išrado tiek kalbų sutrumpinimą, tiek beribį jų ilgį. Kartą visa tai iš manęs girdėdamas, Prodikas⁶⁷ nusijuokė ir pasakė, kad tik jis vienas yra atradęs, kas yra privalu iškalbos menui: mat kalbos turį būti nei ilgos, nei trumpos, o saikingo ilgumo.

FAIDRAS. Kuo išmintingiausiai [kalbi], Prodikai.

SOKRATAS. O apie Hipiją⁶⁸ nekalbėsime? Aš manau, jog tos pačios nuomonės, kaip jis, laikytusi ir mūsų svečias iš Elidės.

FAIDRAS. Kodėl gi ne? *c*

SOKRATAS. O kaip apsakytume Polo⁶⁹ kalbų mūziškumą - kalbėjimą sudvigubinant, kalbėjimą ištaramis, kalbėjimą įvaizdžiais, taip pat įvardijimus, kuriuos Likimnijas⁷⁰ padovanojo Polui, idant šis suteiktų [savo kalboms] skambumo.

FAIDRAS. O ar Protagoras⁷¹, Sokratai, nebuvo pasitelkęs tokių pačių [iškalbos meno priemonių]?

SOKRATAS. [Jis minėjo], vaikeli, kažkokį kalbos taisyklumą ir daug kitų gražių dalykų. Tačiau gaudžiai dejuojančiomis kalbomis apie senatvę bei skurdą, man atrodo, visus savo meistriškumu yra nugalėjusi chalkėdoniški⁷² jėga: mat jis yra tapęs baisiai sumanus vyras, *d*

kai tik reikia įsiutinti minią, o supykusius užkerėdamas įstengia ir vėl numaldyti - kaip kad sakosi [pats]. Štai kodėl jis yra stipriausias, kuomet reikia šmeižti ir paneigti šmeižtus. O apie kalbų pabaigą reikia pasakyti, jog visi, regis, apie ją yra vieningos nuomonės, tik vieni tai vadina glaustu pakartojimu, o kiti suteikia kitokį pavadinimą.

FAIDRAS. Sakai, kad pabaigoje reikia pagrindiniais bruožais priminti klausytojams apie kiekvieną iš pasakytų dalykų?

SOKRATAS. Taip, aš šitaip sakau, bet ar tu neturi dar ko nors pridurti apie iškalbos meną?

268 FAIDRAS. Tai menkniečiai ir neverta apie juos kalbėti.

SOKRATAS. Taigi menkniekius praleiskime. Verčiau ryškioje šviesoje įžvelkime štai ką: kokia yra iškalbos meno jėga ir kuomet ji pasireiškia?

FAIDRAS. Ji yra baisiai galinga, Sokratai, ypač minios susiejimuose.

SOKRATAS. Taip, iš tiesų. Tačiau, o daimoniškasis, pažvelk - ar neatrodo tau, kaip kad man, jog jų [audžiamo] audeklo pagrindas yra išklibęs?

FAIDRAS. Tu tik parodyk.

SOKRATAS. Pasakyk man, jei kas nors, priešęs prie tavo draugo Eriksimacho arba prie jo tėvo Akumeno, tartų: „Aš gebu tam tikru būdu taip paveikti [žmonių] kūnus, kad šie pagal mano norą įkaista ir atvėsta; o jei tik įsigeisčiau, galėčiau sukelti vėmimą ir viduriavimą ir labai daug kitų panašių dalykų. Šitai išmanydamas, laikau save gydytoju, o ir kitą įstengčiau šitokių padaryti, jei tik per-

duočiau savo išmanymą“, - kaip manai, ką atsakytų anieji, šitai išgirdę?

FAIDRAS. Ką gi kita jie galėtų tarti, nebent tik paklaustų, ar jis dar išmano ir tai, kam, kuomet ir kaip smarkiai reikia taikyti kiekvieną [iš jo nurodytų priemonių].

SOKRATAS. O jei anas [apsimetėlis] pasakytų: „Visiškai [neišmanau], tačiau esu įsitikinęs, jog tas, kuris pas mane išmoko visų tų dalykų, pats sugebės padaryti tai, ko klausi?“

FAIDRAS. Šie [gydytojai], man regis, pasakytų, jog tas žmogus kvailioja, nes, visa tai nugirdęs iš kažkokios knygos arba į jo rankas netikėtai pakliuvus vaistams, jis štai jau ir manosi patapęs gydytoju, nors visiškai nieko nenutuokia apie šį meną.

SOKRATAS. O jei vėl kas nors, atėjęs pas Sofoklį ir Euripidą, tartų, jog geba apie menką dalykėlių kurti ilgiausias kalbas, o apie didį dalyką - labai glaustas, ir pagal savo įgeidį padaryti jas tai graudžias, tai, priešingai, baisias, gąsdinančias bei panašiai visokias kitokias, ir viso to mokydamas mano išgalis perduoti kitiems gebėjimą kurti tragedijas?

FAIDRAS. Aš manau, Sokratai, kad šie vyrai išjuoktų tą, kuris tik pamanytų, jog tragedija nėra kas nors kita, negu tinkamas šių kalbų sudėliojimas, priderinant jas vienas prie kitų ir sustatant į vieningą visumą.

SOKRATAS. Vis dėlto manyčiau, kad [Sofoklis ir Euripidas] šiurkščiai jų nebartų ir, kaip kad muzikas, susitikęs su žmogumi, kuris manosi išmanęs harmoniją vien dėl to, kad žino, kaip priversti stygą skambėti aukščiau ar

e žemiau, šiurkščiai nepasakytų: „O nelaimėli, tau išsiliejusi juodoji tulžis“, tačiau, kadangi jis yra muzikas, tartų švelniau: „O kilniausiasis, būtina ir šiuos dalykus išmanyti tam, kuris ketina griebtis harmonijos, tačiau niekas nekliudo, kad tavo padėtyje esantysis visiškai nieko nenučiuokia apie harmoniją; juk tu išmanai vien mokslus, kurie yra būtini kaip harmonijos prieigos, tačiau harmonijos mokslų tu neišmanai“.

269 FAIDRAS. Tikra tiesa.

SOKRATAS. Vadinas, ir Sofoklis tam, kuris panorėtų pasirodyti prieš juos, pasakytų, kad visa tai tėra tik tragedijos prieigos, tačiau ne tragedijos [menas], o ir Akumenas [tartų], jog tai tik gydymo meno prieigos, bet ne [pats] gydymo menas.

FAIDRAS. Visiškai taip.

SOKRATAS. O kaip manome, ką ištartų saldžiabalsis Adrastas arba kad ir Periklis, jei tik jie išgirstų apie ką tik mūsų minėtas gudrybes - apie kalbėjimą glaustai, apie kalbėjimą vaizdingai ir taip toliau, apie tai, ką, kaip sakėme, reikia apžiūrinėti ryškioje šviesoje. Ar jie nesupyktų, b kaip aš ir tu, ir ar dėl būdo šiurkštumo neišspręstų jiems žodis, kurį nemandagu pasakyti, skirtas tiems, kurie yra visa tai parašę ir dabar to moko kaip iškalbos meno⁷³? O galbūt jie - mat už mus yra išmintingesni - mus tik supeiktų, pasakę: „Faidrai ir Sokratai, reikia ne pykti, o užjausti, jei kurie nors žmonės, nesugebantys samprotauti, nėra pajėgūs apibrėžti, kas yra tas iškalbos menas; mat dėl šios negalios, turėdami vien tai, kas būtina šiam menui [vien

kaip įžanga į jį], manosi esą išradę iškalbos meną, o mokydami jo kitus, tariasi išmoką tobulo iškalbos meno, gi apie kiekvieną iš šių dalykų kalbėti įtikinamai ir visa tai sudėlioti į vientisą daiktą, - tai, jų manymu, nekelia jokio vargo, todėl mokiniai patys savaime privalo šito pasiekti savo kalbose“.

FAIDRAS. Tačiau, Sokratai, atrodo, jog kaip tik toks yra tas [užsiėmimas], kurio moko ir apie kurį rašo šitie vyrai, laikydami jį menu. Man regis, tu teisingai jį nusakei. Tačiau kaip ir iš kur kas nors galėtų išmokti tikrojo ir d gebančio įtikinti iškalbos meno?

SOKRATAS. Pajėgti tai padaryti, Faidrai, yra tas pat, kaip tapti tobulu rungtynininku; tikėtina, o gal vienaip ar kitaip net neišvengiama, kad šitaip esti ir visais kitais atvejais; mat jei tau iš prigimties skirta tapti oratoriumi, tu ir tapsi garsus oratorius, pasitelkęs žinias bei pratybas, o kurio iš šių dalykų stokosi, tuo atžvilgiu ir būsi netobulas. Kiek čia lemia menas, tai man neatrodo, jog šį dalyką atskleistų tas takas, kuriuo žygiuoja Lisijas ir Trasimachas.

FAIDRAS. O koks gi?

SOKRATAS. Maryt, o kilniausiasai, iškalbos mene Periklis vertai tapo visų tobuliausias.

FAIDRAS. Kodėl?

SOKRATAS. Visi, kiek tik esama didžių menų, reikalauja ilgų svarstymų ir samprotavimų apie prigimtį. Iš čia, 270 regis, kažkaip ir atsiranda mąstymo pakilumas bei tobulybė visame kame. Šitai, be įgimtų gabumų, ir įgijo Periklis. Manau, kad susibičiuliavęs su Anaksagoru⁷⁴, kuris yra

kaip tik toks, ir šitokiu būdu prisipildęs samprotavimų, Periklis suvokė proto ir beprotybės prigimtį, apie kurią daug kalbėjo Anaksagoras; būtent iš čia jis ir įgijo tai, kas reikia naudoti kalbėjimo menui.

b FAIDRAS. Ką tu tuo nori pasakyti?

SOKRATAS. Gydomo meno pobūdis tam tikru požiūriu yra toks pat, kaip ir iškalbos meno.

FAIDRAS. Kaip tai?

SOKRATAS. Abiejuose reikia išmanyti prigimtį, pirmu atveju - kūno, o antru - sielos, jei ketini pasitelkti ne vien įgudimą bei patyrimą, bet ir meistriškumą, gydymo mene griebdamasis vaistų ir mitybos sveikatai ir jėgai grąžinti, o iškalbos mene - kalbomis ir tinkamais užsiėmimais suteikdamas [taip] trokštamą gebėjimą įtikinti, taip pat dorybę.

FAIDRAS. Sokratai, panašu, kad yra būtent taip.

c SOKRATAS. Tad negi manai, kad sielos prigimtį įmanoma vertai perprasti, nesuvokus visa ko prigimties?

FAIDRAS. Jei privalėtume nors kiek patikėti Hipokratu⁷⁵, vienu iš Asklėpiadų, tai net ir kūno [prigimties neįmanoma pažinti] kitokiu būdu.

SOKRATAS. Jis gražiai kalba, bičiuli; bet vis dėlto reikia, be Hipokrato tardant dar ir svarstymą, pažiūrėti, ar pastarasis sutinka [su Hipokratu].

FAIDRAS. Ir aš taip sakau.

d SOKRATAS. Taigi pažiūrėk, ką apie prigimtį kalba Hipokratas, o ką - teisingas svarstymas. Argi ne taip reikia mąstyti apie kiekvieno [daikto] prigimtį: pirma, paprastas

jis ar daugiarūšis - mes norėtume, kad ir patys taptume meistrais [įžvelgti šią perskyrą] ir kitus įstengtume padaryti tokius pat; paskui, jeigu tai paprastas [daikras], reikia iširti jo pajėgumą: ką ir kaip pagal savo prigimtį jis gali paveikti ir, priešingai, kas ir kaip gali paveikti jį; o jei [tas daiktas] turi daug rūšių, tuomet, jas suskaičiavus, būtina įžvelgti kiekvienos savybės - taip pat, kaip ir tuo atveju, kai daiktas yra paprastas: ką ir kaip kiekviena rūšis gali pagal savąją prigimtį paveikti, taip pat kas ir kaip gali paveikti ją.

FAIDRAS. Atrodo, kad taip, Sokratai.

SOKRATAS. Juk be šių [perskyrų] nagrinėjimo būdąs taptų panašus į aklojo klaidžiojimą. O prisilietusiam prie meno tikrai nerinka supanašėti į akląjį ar kurčiąjį, tačiau aišku, jog tas, kuris, vadovaudamasis menu, kam nors sakys kalbas, tiksliai parodys prigimties esmę to, į ką nukreips pokalbius, - juk tai kaip tik ir bus siela.

FAIDRAS. Na ir ką?

SOKRATAS. Juk tam eikvojamos visos jo pastangos - 271 mat jis mėgina įtikinti sielą. O gal ne?

FAIDRAS. Taip.

SOKRATAS. Vadinasi, aišku, kad Trasimachas arba kas nors kitas, jei tik rimtai moko iškalbos meno, visų pirma su didžiausiu kruopštumu rašys apie sielą ir pasistengs parodyti, ar ji iš prigimties yra užgimusi kaip vienis ir panašumas, ar yra kažkas tokio, kas, atitinkdamas kūno pavidalą, turi daug rūšių. Mes ir sakome, jog [iširti šį dalyką] - tai parodyti prigimtį.

FAIDRAS. Visiškai taip.

SOKRATAS. Antra, [toks tyrinėtojas atskleis], kaip ir ką būtent [sielai] yra prigimta veikti ar patirti.

FAIDRAS. Na ir ką?

b SOKRATAS. Trečia, išrikiavęs kalbų ir sielos rūšis bei jų kęsmus, išnagrines visas priežastis, kiekvieną [kalbos rūšį] priderindamas prie kiekvienos [sielos rūšies] ir išmokydamas, kokia siela kokiomis kalbomis dėl kokios priežasties neišvengiamai leidžiasi įtikinama, o kokia - neįtiki.

FAIDRAS. Panašu, jog tai būtų kuo puikiausia.

SOKRATAS. Juk iš tiesų, bičiuli, jei kas nors bus įrodinėjama ar aptarinėjama kitaip, tai nei kokio kito, nei kaip tik šio [dalyko] niekuomet nebus įmanoma meistriškai c nei apsaityti, nei aprašyti. Tuo tarpu dabar rašantieji [apie iškalbos meną], kurių esi prisiklausęs, išmanymo apie kalbų meistriškumą aržvilgiu yra sukčiai ir apsimerinėja puikiausiai išmaną apie sielą. Taigi anksčiau, nei jie ims kalbėti bei rašyti būtent šiuo būdu, mes nepatikėsime, kad jie rašo meistriškai.

FAIDRAS. Koku tad [būdu]?

SOKRATAS. Nėra lengva nusakyti žodis žodin, račiau noriu tarti, kaip reikia rašyti, idant šitai - kiek tik įmanoma - būtų [parašyta] meistriškai.

FAIDRAS. Taigi sakyk.

d SOKRATAS. Kadangi kalbos galiai yra lemtas sugebėjimas vesti sielas, tai ketinančiam tapti oratoriumi būtina žinoti, kiek siela turi rūšių: jų mat esti tiek ir tiek, jos tokios ir tokios, todėl vieni tampa tokie, o kiti - kitokie.

Šitokiu tad būdu visa tai išnagrinęjus, [parodoma, jog] ir kalbų rūšių esama tiek ir tiek, o kiekviena iš jų - tokia ir tokia. Todėl kaip tik rokie žmonės dėl kaip tik tokios priežasties yra lengvai įtikinami tuo ir tuo tokiomis kalbomis, o tokie ir tokie dėl tokių ir tokių [priežasčių] yra neįtikinami. Tai pakankamai apmąščius, vėliau reikia stebėti, kaip šitie dalykai atsiskleidžia veikloje ir yra atliekami jos metu, be to, privalu būti pajėgiam skvarbiai sekti jusliniu poryriu, nes kitaip [tyrinėtojas] nepasieks nieko e daugiau nei tuomet, kai klausėsi anuometinių kalbų. Kai tik jis įstengs nustatyti, kokiomis kalbomis koks žmogus įtikės, tuomet, tokį [žmogų] sutikęs, jis pajėgs jį atpažinti ir sau pačiam įrodyti, jog tai ir yra būtent tas [žmogus] ir 272 ta prigimtis, apie kurią buvo anuomet kalbėta. Dabar ji iš tiesų atsirado priešais jį, todėl jai reikia pritaikyti tokias ir tokias kalbas, idant ji būtų įtikinta tuo ir tuo. Visa tai suvokęs, privalo nutaikyti metą, kuomet jam parankiau kalbėti, o kada - susilaikyti, nes visas, kiek tik jų išmoko, kalbų rūšis - glaustąją kalbą, graudinančiąją kalbą ir gąsdinančiąją kalbą - jis turi taikyti, sužinojęs, ar tinkama proga, ar netinkama, nes tik tuomet jo menas taps puikiai ir tobulai atbaigtas, bet joku būdu ne anksčiau. O b jei kuris nors iš jų, ar sakydamas [kalbą], ar mokydamas [sakyti], ar [kalbą] rašydamas, praleistų ką nors iš to ir vis dėlto tvirtintų kalbas meistriškai, teisus būtų juo netikintis. „Na ką, Faidrai ir Sokratai, - vienaip ar kitaip pasakytų toks rašinėtojas, - ar [tik] šitaip, ar dar kaip nors kitaip reikėtų apibrėžti tai, kas yra vadinama iškalbos menu?“

FAIDRAS. Niekaip kitaip, Sokratai, apibrėžti neįmanoma, vis dėlto net ir tai atlikti neatrodo esąs menkutis darbas.

SOKRATAS. Sakai tiesą. Būtent todėl, sukiojant kalbą kaip ritinėlį aukštyr ir žemyn, reikia žiūrėti, ar neatširas c koks nors lengvesnis bei trumpesnis kelias, idant netektų bergėdžiai eiti ilgu ir šiurkščiu, kuomet įmanoma keliauti trumpu ir lygiu keliu. Jei tu, kuris esi klausėsis Lisijo ar kurio kito, gali atskubėti mums į pagalbą, pamėgink prisiminęs tai papasakoti.

FAIDRAS. Galėčiau pamėginti, tačiau dabar neturiu ūpo.

SOKRATAS. Tad gal nori, kad apsakychiau tau vieną dalyką, kurį esu išgirdęs iš besidominčių [iškalbos gudrybėmis]?

FAIDRAS. Ką gi?

SOKRATAS. Mat kalbama, Faidrai, jog yra teisėta pad sakyti ir vilko žodžius.⁷⁶

FAIDRAS. Šitaip tu ir padaryk.

SOKRATAS. Taigi sako, jog [kalbant] visiškai nebūtina puikuotis ir išvedžioti ilgus samprotavimus. Mat, jų manymu, kaip [ir mes patys] pasakėme šio mūsų pokalbio pradžioje, ketinančiam tapti geru kalbėtoju visai nebūtina išmanyti tiesą apie teisingus bei gerus dalykus, arba apie žmones, kurie yra [teisingi ir geri] iš prigimties ar dėl išauklėjimo: juk teismuose tiesa visiškai niekam nerūpi, e svarbus tik įtikimumas. O šis yra [būtent] panašumas; tad jo ir turįs laikytis tas, kuris nori [ką nors] papasakoti meist-

riškai. Kartais kaltinamojoje arba ginamojoje kalboje reikia netgi nepasakoti to, kas iš tikrųjų vyko, jei tik tai nepanašu į tiesą, o kalbėti vien apie tai, kas į ją panašu; [kalbėtojas] privalo iš visų jėgų vyti panašumą, atsisveikinęs su tuo, kas teisinga. Šitaip elgdamasis visos kalbos 273 metu jis ir įstengs atskleisti visą savo meną.

FAIDRAS. Tu, Sokratai, priešai kaip tik prie to, apie ką šneka apsimetėliai [iškalbos] meistrai. Atsimenu, kad mes su tavim ir anksčiau trumpam prisilietėme prie šitokių [klausimų], o juk tai ypač svarbu tiems, kurie domisi [iškalbos dalykais].

SOKRATAS. Bet juk tu kruopščiai išnagrinėjai patį Teisiją; taigi Teisijas tegul ir pasako mums, ar panašumas nėra b kas nors kita nei vien tai, kas atrodo daugumai.

FAIDRAS. O kas gi kita?

SOKRATAS. Štai kokį, regis, išmintingą bei meistrišką [Teisijas] aprašė [atvejį]: jei silpnas, bet narsus žmogus prikultų stiprų, bet bailų, atimtų iš jo apsiaustą ar ką kita, tai tuomet, kai juos atves į teismą, būtina, kad nė vienas iš jų nesakytų tiesos: bailiui nereikia prisipažinti, kad jį primušė vienas žmogus, pasirodęs esąs narsuolis. O anajam reikia įrodinėti, kad jie susitiko vienu du ir pasitelkti tik-tai šitokį [svarstymą]: „Kaip gi aš, būdamas šitoks, galė- c jau pasikėsinti į štai tokį?“ Stiprusis neprisipažins savosios ydos, tačiau, pamėginęs ką nors sumeluoti, galbūt netrukus savo priešininko bus nutvertas kalbant netiesą. Ir kitais [atvejais] esama panašių meistriškų kalbų. Ar ne taip, Faidrai?

FAIDRAS. Ir ką gi?

SOKRATAS. Vai, na ir klastingai paslėptą meną išrado Feisijas ar kas nors kitas, kad ir kaip ten jis būtų vadina-
d mas. Betgi, bičiuli, ar mes pasakykime jam ar ne?..

FAIDRAS. Ką tokio?

SOKRATAS. [Ogi štai ką]: „Teisijau, jau seniai, anks-
čiau nei tu čia atsiradai, kalbėdavome, kad daugumai žmo-
nių kas nors atrodo tikėtina dėl to, kad panašu į tiesą. Tad
štai dabar mes nagrinėjome įvairius panašumus ir paro-
dėme, kad juos visur kur geriausiai pajėgia surasti žinantis
tiesą. Taigi jei apie iškalbos meną tvirtini ką nors nau-
ja, mes pasiklausysime, o jei ne, mes taip ir paliksime įsiti-
kinę tu, prie ko mus atvedė mūsų tyrinėjimas, [parodęs],
e jog tas, kuris neatsižvelgs į būsimųjų savo klausytojų pri-
gimtį, kuris neįstengs esinių suskirstyti į rūšis ir viena idėja
aprėpti visų pavienių [daiktų], tas niekuomet netaps kal-
bų meistru tiek, kiek tai yra įstengiama žmogui. Be didžiū
pastangų šito pasiekti nebus įmanoma, tačiau išmintin-
gajam dėl šio tikslo vertėtų vargti ne dėl to, kad galėtų
kalbėtis su žmonėmis ir veikti drauge su jais, o tam, kad
įstengtų kalbėti tai, kas patinka dievams, ir pagal savo
išgales visa atliktų taip, kad šiems būtų miela. Juk, Teisi-
274 jau, ar tie, kurie už mus išmintingesni, netvirtina, kad
proto turintis žmogus privalo rūpintis ne tuo, kaip įtikti
vergijos draugams, nebent šitai atsitiktų savaimė, tačiau
geriesiems savo viešpačiams, kilusiems iš gerųjų. Tad jei
aplinkinis kelias ilgas⁷⁷, nenustebk: jį verta nukeliauti dėl
didžiū [tikslų], ir ne taip, kaip tu manai. Juk, kaip teigia

priežodis, [visa tai] išsipildys, jei tiktai kas nors to pano-
rės, ir tai bus puikiausia, kas iš to gali atsirasti“.

FAIDRAS. Man regis, Sokratai, kad pasakyta yra nuo-
stabiai, jei tik kas nors pajėgtų [tai atlikti].

SOKRATAS. Bet jei mėginančiam imtis puikių [darbų]
ir tektų ką nors iškentėti, tai juk taip pat būtų puiku. b

FAIDRAS. Ir net labai.

SOKRATAS. Tad užteks kalbėti apie kalbų [kūrimo]
meistriškumą ir nemeistriškumą.

FAIDRAS. Kodėl gi ne.

SOKRATAS. Liko pakalbėti apie tinkamą ir netinkamą
[kalbų] užrašymą: kuriuo atžvilgiu tai puiku, o kuriuo -
nepriimtina. Ar ne taip?

FAIDRAS. Taip.

SOKRATAS. Ar žinai - [jei ir vėl šnekėsime] apie kal-
bas - kuo labiausiai patiktumei dievui, [ką nors] daryda-
mas ar kalbėdamas?

FAIDRAS. Tikrai nežinau, o tu?

SOKRATAS. Aš galiu papasakoti vien protėvių pada-
vimą, o ar tai tiesa, [tik] jie patys žino. Juk jeigu mes savo
jėgomis surastume [tiesą], argi mums rūpėtų kokios nors
žmonių nuomonės?

FAIDRAS. Juokingai paklausei, tačiau papasakok tai,
ką sakaisi girdėjęs.

SOKRATAS. Taigi girdėjau, kad netoli Egipto [miesto]
Naukračio⁷⁸ užgimė vienas iš senųjų tenykščių dievų, ku-
riam [priskirtas] šventas paukštis Ibis. O paties šio daimono
vardas yra Teutas⁷⁹. Jis pirmasis išrado skaičių ir skaičia-

d vimą, geometriją ir astronomiją, dar žaidimą šaškėmis bei kaulėliais, taip pat rašmenis. Viso Egipto valdovas tada buvo Tamusas, viešpatavęs didžiame aukštutinės srities mieste, kurį helėnai vadina Tėbais, o [šio miesto] dievą - Amonu⁸⁰; taigi atėjęs pas jį Teutas atskleidė jam savo menus ir pasakė, kad juos reikia perduoti ir kitiems egiptiečiams. Anas klausinėjo, kokią kuris [iš menų] teikia naudą, o [Teutui] aiškinant, valdovas pagal tai, kaip - gerai ar negerai - jo manymu, kalbėjo [daimonas], vienus [jo išradimus] peikė, o kitus - gyrė. Sakoma, kad apie kiekvieną iš menų Tamusas Teutui atskleidė daug ir gero, ir blogo, tačiau papasakoti apie tai būtų ilga kalba. Kai atėjo eilė rašmenims, Teutas pasakė: „Šis mokslas, valdove, padarys egiptiečius išmintingesnius ir geresnės atminties: juk yra atrastas atminties bei išminties vaistas“. O anas atsakė: „Išradingiausiasis Teutai, vienas įstengia pagimdyti įvairius menus, o kitas - spręsti apie tai, kokią žalos ar naudos da-

275 lį [šie menai] suteiks juos vartosiantiems. Ir dabar tu, būdamas rašmenų tėvas, iš palankumo jiems [visiškai] priešingai papasakojai apie tai, ką jie pajėgia. Juos išmokusių sieloms [rašmenys] atneš užmaršį, nes nebus rūpinamasi atminties [lavinimu] - juk prisiminti ims pasitikėdami raštu, iš išorės, svetimų ženklų dėka, o ne iš vidaus, patys iš savęs. Taigi suradai vaistą ne atminčiai, o priminimui; taigi mokiniams teiki nuomonę, bet ne tiesą. Jie, daug ką b išgirdę be mokymo, manys esą daug žinantys, tačiau dauguma iš jų liks nemokšos ir nesugebą bendrauti, nes vietoj išminčių bus pasidarę vien tariamai išmintingais“.

FAIDRAS. Sokratai, tu lengvai kuri egiptietiškus ir kokius tik nori padavimus.

SOKRATAS. Bičiuli, juk [žyniai] Dodonės Dzeuso šventovėje pasakojo, kad pirmieji pranašingi žodžiai buvo ažuolo. To meto žmonėms, kadangi nebuvo tokie protingi kaip jūs, dabartiniai, užteko - dėl jų patiklumo - klausytis ažuolo ar uolos, svarbu tik, kad šie kalbėtų tiesą. c O tau, regis, visai ne tas pat, kas [būtent] kalba ir iš kur jis yra kilęs. Juk tu žiūri ne vien to, ar iš tiesų yra taip, [kaip sakoma], ar kiraip.

FAIDRAS. Pelnytai mane supeikei, o su rašmenimis, man atrodo, yra kaip tik taip, kaip sako anas tėbietis.

SOKRATAS. Taigi ir tas, kuris tikisi palikti savo meną rašmenyse, ir tas, kuris savo ruožtu perima [tą meną iš rašmenų], nes šie esą aiškiai ir tvirtai išsaugojo jį ateičiai, abu yra patikdūs ir iš tikrųjų nežino Amono pranašystės, jei d užrašytas kalbas vertina labiau nei priminimą žmogaus, išmanančio tai, kas parašyta.

FAIDRAS. Kuo teisingiausiai [pasakyta].

SOKRATAS. Raštas, Faidrai, turi kažką siaubingą, kuo jis iš tiesų yra panašus į tapybą - mat jos palikuonys stovi kaip gyvi, o jei jų ko nors paklaustumei, jie labai iškilmingai tyli. Taip pat esti ir su [užrašytomis] kalbomis: galėtum pamanyti, kad jos šneka ką nors suvokdamos, bet jei tik kas jų paklausia apie ką nors iš to, ką jos pasakoja, norėdamas pasimokyti, jos nuolat nurodo kažką viena ir visuomet tą pat. Kiekvieną kalbą, kartą užrašyta, yra e mėtoma ir vėtoma visur kur - tiek tarp išmanančių žmo-

nių, tiek tarp tų, kuriems visiškai nedera [jos skaityti], tad ji nežino, su kuo privalo kalbėtis, o su kuo - ne. O jei taja kalba nesirūpina ar neteisėtai ją peikia, jai visuomet reikia savo tėvo pagalbos, nes pati neįstengia nei apsiginti, nei atskubėti sau pačiai į pagalbą.

FAIDRAS. Ir apie tai kalbi kuo teisingiausiai.

276 SOKRATAS. Nagi, ar nevertėtų mums pažvelgti, kaip atsiranda kitas rašinys, tikras pirmojo [rašinio] brolis, ir kiek jis pagal savąją prigimtį yra geresnis bei pajėgesnis už anąjį?

FAIDRAS. Koks gi tai rašinys ir kaip, tavo manymu, jis atsiranda?

SOKRATAS. Tai rašinys, kuris - kuomet įgyjama vis naujų žinių - rašomas į besimokančiojo sielą; jis įstengia apsiginti, be to, moka kalbėtis [būtent] su tuo, su kuriuo dera, tačiau moka ir patylėti.

FAIDRAS. Tu kalbi apie išmanančio žmogaus gyvą ir turinčią sielą kalbą, kurios atvaizdu teisėtai galima pavadinti užrašytąją [kalbą]?

b SOKRATAS. Visiškai taip. Bet pasakyk man štai ką: ar turintis proto žemdirbys, besirūpinantis pasėliu ir norintis užsiauginti vaisių, vasarą rimtai imtųsi arti Adonio sodus⁸¹ dėl malonumo aštuonias dienas gėrėtis puikiais želmėmis? Jei retsykiais jis tai ir daro, tai vien dėl žaidimo ir šventės, o rimtai sėja ten, kur dera, griebdamasis žemdirbystės meno, ir būna patenkintas, kai jo pasėlis aštuntąjį mėnesį subręsta.

c FAIDRAS. Aišku, Sokratai, kad viena jis darys rimtai, o kita kitoniškai - taip, kaip sakai.

SOKRATAS. O nejaugi žmogus, išmanantis tai, kas teisinga, nuostabu ir gera, savo pasėliu rūpinasi prasčiau už žemdirbį?

FAIDRAS. Jokių būdu.

SOKRATAS. Vadinasi, jis rimtai nešiims rašyti rašalu vandenyje, nendrinu rašikliu sėdamas rašinius, neįstengiančius pagelbėti sau žodžiu ir deramai [kitus] išmokyti tiesos?

FAIDRAS. Tikrai neatrodo, kad jis to imtųsi.

SOKRATAS. Taigi. Bet panašu, kad paisydykavimo dėlei d jis vis dėlto užsės rašmenų sodus ir rašys: mat rašydamas jis sukaupia prisiminimų lobius ir sau pačiam - tam metui, kai atslinks senatvė, užmaršties amžius, - ir kiekvienam, kuris norėtų sekti jo pėdomis; jis apsidžiaugs, stebėdamas sudygstančius švelnius želmenis. Tuo metu, kai kiti žmonės smaginsiasi kitaip besilinksmindami - keldami puotas ir panašias pramogas, jis, galima tikėtis, laiką praleis žaisdamas būtent taip, kaip aš sakau.

FAIDRAS. Pramoga, apie kurią tu, Sokratai, kalbi, yra e nuostabi, lyginant su anais niekingais pasilinksminimais, nes ji prieinama tik tam, kuris moka, žaisdamas su rašiniiais, pasakoti mitus apie teisingumą ir kitus tavo minimus dalykus.

SOKRATAS. Tad štai kaip yra, brangus Faidrai; tačiau, man regis, ši veikla taptų dar puikesnė, pasitelkus dialektikos meną: mat kai tik kas nors, pasirinkęs tinkamą sielą, su išmanymu pasodina ir pasėja joje kalbų, gebančių pagelbėti ir sau pačioms, ir sėjėjui, nes jos nėra nevaisingos, 277

tačiau turi savyje sėklą, tuomet pastaroji pagimdo kitų žmonių sielose naujas kalbas, kurios bus pakankamai pajėgios padaryti tą sėklą amžinai nemirtingą, o šios turėtoją - tokį laimingą, koks tik įstengia būti žmogus.

FAIDRAS. Šįsyk dar nuostabiau kalbi.

SOKRATAS. Dabar, Faidrai, kadangi mudu sutariame, mes jau pajėgiame spręsti ir apie anuos dalykus.

FAIDRAS. Kokius?

SOKRATAS. Apie tai, ką mes [anksčiau] norėjome išnagrinėti ir kas mus atvedė prie ką tik pasakytų [minčių]; juk privalu ištirti mūsų priekaištą Lisijui dėl to, kad šis rašo kalbas, taip pat [aparti] ir pačias kalbas - kurios jų parašytos meistriškai, o kurios be meistriškumo. Tuo tarpu kas šiam meistriškumui savybinga, o kas ne, mes jau pakankamai išsiaiškinome.

FAIDRAS. [Ir man] taip atrodo; bet primink, kaip būtent [turime tai išnagrinėti]?

SOKRATAS. Visų pirma būtina sužinoti tiesą apie kiekvieną aptariamą ar aprašomą dalyką, po to - pajėgti visa ką apibrėžti, remiantis kaip tik šia tiesa, o apibrėžus išmanyti, kaip toliau [tą dalyką] skirstyti į rūšis - tol, kol bus [aptikta] tai, ko jau negalima suskirstyti; sielos prigimtį būtina nagrinėti šitokiu pat būdu: ieškant kalbos rūšies, atitinkančios kiekvieną [tos] prigimties sanklodą, būtent taip ir rėsti bei sutvarkyti savąją kalbą; taigi sudėtingai sielai būtina teikti sudėtingas kalbas, o paprastai sielai - paprastas, nes kitaip neįmanoma meistriškai, kiek tik leidžia prigimtis, įvaldyti visos kalbų giminės; nei tų iš jų,

kurios skirtos mokytui, nei tų, kurios skirtos įtikinėti, kaip kad ir parodė visas ankstesnis mūsų svarstymas.

FAIDRAS. Šitai kažin koku būdu [man] išaiškėjo visiškai.

SOKRATAS. O ar tai, ką esame pasakę kiek anksčiau, dums neišaiškino tokio [klausimo] - puiku ar gėdinga sakyti bei užrašinėti kalbas, ir kuomet tai nusipelno papeikimo, o kuomet - ne?

FAIDRAS. O kas [buvo pasakyta]?

SOKRATAS. Jei Lisijas ar kas kitas kada nors parašė ar parašys - privatiems [asmenims] arba visuomenei - rašinį apie valstybės santvarką, manydamas, kad jame viskas aiškiai išdėstyta ir neklaidingai pagrįsta, tuomet toks rašantysis vertas supeikimo - nesvarbu, ar pastarąjį kas pasakytų, ar ne. Neišmanymas - būdraujant ar sapnuojant - to, kas teisinga ir neteisinga, bloga ir gera, iš tiesų negali pasilikti nesugėdintas, net jei visa minia tai girtų.

FAIDRAS. Tikrai negali.

SOKRATAS. Žmogus, manantis, kad kalboje, parašytoje apie bet ką, neišvengiamai bus daug išdykavimo ir kad niekuomet nebuvo nei parašyta, nei pasakyta nė vienos kalbos - sueiliuotos ar be metro - kuri būtų verta didžiai rimto požiūrio, - mat [kalbos] yra sakomos taip, kaip kad gieda rapsodai, be įvertinimo ir pamokymo, skirtų įtikinti, nes iš tikrųjų geriausiai [savo kūrinį] jie, [iš 278 anksto] juos išmokę, atlieka mintinai, - taigi [toks žmogus] aptinka, jog tik tose kalbose, kurios ko nors moko bei yra sakomos mokslo dėlei ir todėl iš tiesų yra įrašomos į

sielą, tiktai kalbose apie teisingumą, grožį bei gerį esama aiškumo ir tobulumo, kurie verti rimtų pastangų. Apie tokias kalbas jis turėtų pasakyti, kad jos yra [tartum] tikri jo paties sūnūs, visų pirma apie tą, kurią jis pats yra išradęs, o po to - apie pastarosios palikuonis ir brolius, kurie tik vertai sudygsa kitose kitų [žmonių] sielose. O su likusiomis [kalbomis] jis atsisveikins. Štai koks, Faidrai, yra tas vyras, kuriuo ir aš, ir tu trokštame tapti.

FAIDRAS. Ir aš meldžiuosi, geisdamas visiškai to paties, apie ką tu kalbi.

SOKRATAS. Taigi mums jau pakaks smagintis [samplerotavimais] apie kalbas. Na, o tu nueik ir pranešk Lisijui, kad mes, atėję prie nimfų šaltinio ir Mūzų šventovėn, išgirdome ten kalbančius [balsus], mums paliepusius, kad mes štai ką pasakytume Lisijui ir bet kuriam kitam, kuriančiam kalbas, taip pat Homėriui ir kiekvienam, rašiusiam tiek paprastas eiles, tiek skirtas giedoti, o trečia - Solonui ir kiekvienam, kuris tiktai rašė rašinius, vardydamas įstatymus kalbose apie valstybės santvarką: jei [bet kuris iš jų] visa tai sukūrė, žinodamas, kur slypi tiesa, ir gali atsukubėti [savo rašiniams] į pagalbą, jei tik kas nors imtų šiuos tikrinti, be to, jeigu jis pajėgus pats nurodyti to, ką parašė, netikusias vietas, tai šitokį žmogų reikia įvardyti ne pagal jo kūrinčius, o pagal tai, ką jis, juos rašydamas, stengėsi pasiekti.

FAIDRAS. Tad kaip siūlytumei jį pavadinti?

SOKRATAS. Faidrai, pavadinti jį išminčiumi būtų, man regis, pernelyg didu ir tinkama vien dievui. Jam labiau

tiktų ir geriau skambėtų išminties mylėtojo ar koks nors panašus pavadinimas.

FAIDRAS. Nieko negalima prikišti [tokiam pavadinimui].

SOKRATAS. Tuomet tą, kuris neturi nieko vertingesnio už tai, ką yra sukūręs ar parašęs, ilgai sukinėdamas [savo kūrinčius] aukštyn žemyn, suklijuodamas vienas jų dalis su kitomis ar jas panaikindamas, tu teisėrai pavadinsi arba poetu, arba kalbų bei įstatymų surašytoju?

FAIDRAS. O kaip gi?

SOKRATAS. Tad ir pasakyk šitai savo draugui.

FAIDRAS. O tu? Kaip pasielsi? Mat ir tavojo draugo nereikia praeiti nepastebėjus.

SOKRATAS. Kokio [draugo]?

FAIDRAS. Gražuolio Isokrato⁸²; ką tu jam praneši, Sokratai? Kuo tarsime jį esant?

SOKRATAS. Isokratas dar jaunas, Faidrai; tačiau vis dėlto noriu pasakyti, ką aš jam pranašauju.

279

FAIDRAS. Tad ką gi?

SOKRATAS. Man atrodo, kad jo prigimčiai būdinga kažkas tauresnio nei Lisijo kalbos, o ir savo būdu jis kilnesnis. Todėl nieko stebėtina nebus, jeigu augdamas savo kalbomis, kurias rašyti dar tik mėgina, pralenks visus, kurie tik kada nors buvo jų ėmęsi, ir pralenks labiau, negu dabar pralenkia vaikus. O jei nepasitenkins jomis, koks nors dieviškesnis polėkis teveda jį prie dar didingesnių dalykų. Mat šio vyro mąstyme, bičiuli, iš prigimties esama kažin kokios išminties meilės. Tad štai ką, čionykščių dievų vedamas, pranašauju savo mylimam berniukui Isokratui, o

tu anuosius [mūsų svarstymus perteik] Lisijui, nes jis yra tavo numylėtinis.

FAIDRAS. Šitaip ir bus. Tačiau eime, nes karštis jau atlėgęs.

SOKRATAS. O ar nederėtų, prieš išeinant iš čia, pasimelsti?

FAIDRAS. Kodėl gi ne?

SOKRATAS. Brangus Panai ir kiti dievai, kiek tik čia jūsų esama, leiskite man tapti gražiu iš vidaus. O visa, ką tik ruriu išorėje, tebūnie draugiška tam, kas yra mano viduje. Turtingu aš relaikau išmintinga. O aukso krūvos sau linkiu turėti tikrai tiek, kiek nei išsinešti, nei išsivežti nepajėgtų niekas kitas, o tik nuosaikūsis.

Ar dar ko nors stokojame, Faidrai? Man atrodo, kad pasimelsta pakankamai.

FAIDRAS. Šiuos žodžius pridėk [ir nuo manęs] - kaip manąją maldą. Mar draugų viskas yra bendra.⁸³

SOKRATAS. Eime.